

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

SENIOR +

senior.gov.pl

Akceptuję:

Sprawozdanie z realizacji programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020

Edycja 2019

I. Spis treści

I.	Spis treści	3
II.	Wstęp.....	4
III.	Cel programu	5
IV.	Zakres programu.....	6
V.	Finansowanie programu.....	7
VI.	Działania realizowane w ramach edycji 2019 programu	8
1.	Ogólne informacje o konkursie ofert w ramach edycji 2019 programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020”	8
2.	Ocena ofert w ramach modułu 1	8
3.	Ocena ofert w ramach modułu 2	12
4.	Wskaźniki programu.....	15
5.	Monitoring programu.....	16
6.	Wizyty monitoringowe dofinansowanych zadań publicznych	17
1)	Informacje ogólne	17
2)	Zakres podmiotowy wizyt monitoringowych w 2019 r.	18
3)	Cel wizyt monitoringowych	18
4)	Wyniki wizyt monitoringowych.....	19
VII.	Poziom wykonania wydatków programu w 2019 r.	20
VIII.	Rodzaje usług realizowanych w ramach ośrodków „Senior+”	23
1.	Socjalne	23
2.	Edukacyjne.....	23
3.	Kulturalno-oświatowe	28
4.	Aktywności ruchowej lub kinezyterapii.....	30
5.	Sportowo-rekreacyjne	31
6.	Aktywizujące społecznie (w tym wolontariat międzypokoleniowy)	33
7.	Terapia zajęciowa	36
8.	Inne usługi	39
IX.	Podsumowanie i rekomendacje	39
X.	Spis wykresów	41
XI.	Spis tabel.....	41
XII.	Spis zdjęć	41
XIII.	Spis map.....	41
XIV.	Spis załączników	42

II. Wstęp

Rozwój różnorodnych środowiskowych form opieki dziennej dla osób starszych, a także stworzenie warunków do aktywnego starzenia się społeczeństwa – to priorytetowe cele polityki społecznej wobec osób starszych.

W związku z powyższym, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej realizuje program wieloletni „Senior+” na lata 2015–2020, zwany dalej „programem”, który ma na celu zwiększenie aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu społecznym.

Program skierowany jest do wszystkich jednostek samorządu terytorialnego w kraju i polega na ich finansowym wsparciu w tworzeniu i wyposażaniu ośrodków dziennego pobytu dla osób starszych, a także w zapewnieniu funkcjonowania już istniejących Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+.

Opracowanie raz w roku sprawozdania z realizacji programu, jest obowiązkiem wynikającym z zapisów programu. Zgodnie z treścią rozdziału IV.3 pkt 1 ppkt 10 programu, minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego składa Radzie Ministrów, do dnia 30 września każdego roku, sprawozdanie z realizacji programu za poprzedni rok budżetowy wraz z rekomendacjami na kolejne lata jego obowiązywania.

Zapraszamy do zapoznania się z niniejszym sprawozdaniem, dotyczącym realizacji programu w 2019 r.

Zdjęcie 1: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Łapach, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Łapach

III. Cel programu

Celem strategicznym programu jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu społecznym, poprzez rozbudowę infrastruktury ośrodków wsparcia w środowisku lokalnym oraz zwiększenie liczby miejsc w ośrodkach wsparcia „Senior+”, przy dofinansowaniu działań jednostek samorządu terytorialnego w rozwoju sieci Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+. Celem programu jest zapewnienie wsparcia osobom nieaktywnym zawodowo w wieku 60+, przez umożliwienie korzystania z oferty na rzecz społecznej aktywizacji, w tym:

- oferty obejmującej usługi w zakresie aktywności ruchowej lub kinezyterapii,
- oferty edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej,

w zależności od potrzeb stwierdzonych w środowisku lokalnym.

Program jest elementem polityki społecznej państwa w zakresie:

- wsparcia finansowego jednostek samorządu terytorialnego w zakresie realizacji zadań własnych określonych w art. 17 ust. 2 pkt 3, art. 19 pkt 11 oraz art. 21 pkt 5 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, z późn. zm),
- poprawy jakości życia seniorów w środowisku lokalnym,
- zapewnienia seniorom wsparcia oraz pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia, w tym wsparcia specjalistycznego,
- integracji społecznej środowiska seniorów, w tym rozwoju działań samopomocowych, zwiększenia zaangażowania seniorów w życie społeczności lokalnych, promowania aktywnego starzenia się.

Zdjęcie 2: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Gostyniu (woj. wielkopolskie), źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Gostyniu

IV. Zakres programu

Program polega na wsparciu finansowym rozbudowy infrastruktury ośrodków wsparcia (Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+), przez jednostki samorządu terytorialnego, których strategię rozwoju pomocy społecznej uwzględniają rozwój infrastruktury dla osób starszych, lub w których brak jest innej infrastruktury pomocy społecznej tego typu.

W ramach programu jednostki samorządu terytorialnego mogą także ubiegać się o uzyskanie środków finansowych przeznaczonych na zapewnienie funkcjonowania już istniejących ośrodków wsparcia „Senior+”, które zostały utworzone na podstawie zawartych umów dotacyjnych w latach 2015–2018.

Jednostki samorządu terytorialnego mogą realizować zadanie w partnerstwie z podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057), lub po uzyskaniu dotacji w ramach programu, mogą zlecić realizację zadania tym podmiotom.

W ramach edycji 2019 programu, jednostki samorządu terytorialnego, w trybie otwartego konkursu ofert, mogły ubiegać się o uzyskanie środków finansowych przeznaczonych na:

- 1) jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie lub wyposażenie ośrodka w wysokości do 80% całkowitego kosztu realizacji zadania, które nie mogło być wyższe niż 300 tys. zł w przypadku Dziennego Domu Senior+ oraz 150 tys. zł w przypadku Klubu Senior+. Wysokość środków finansowych z budżetu państwa, przeznaczonych w ramach powyżej wskazanej kwoty na przebudowę lub remont pomieszczeń lub budynku, nie mogła być wyższa niż 250 tys. zł w przypadku Dziennego Domu Senior+ oraz 125 tys. zł w przypadku Klubu Senior+. Natomiast jednorazowa kwota dotacji, przeznaczona na wyposażenie Dziennego Domu Senior+, nie mogła być wyższa niż 80 tys. zł, a w przypadku Klubu Senior+ – 25 tys. zł. Wydatki inwestycyjne, poniesione w ramach tego modułu, mogły dotyczyć tylko przebudowy pomieszczeń lub budynku (moduł 1);
- 2) zapewnienie funkcjonowania już istniejących ośrodków wsparcia. Dofinansowaniu podlegały działania związane z bieżącym utrzymaniem ośrodka. Roczna kwota dofinansowania, na działalność bieżącą ośrodków uruchomionych w ramach programu, wynosiła miesięcznie na utrzymanie jednego miejsca nie więcej niż 300 zł w Dziennym Domu Senior+ oraz nie więcej niż 200 zł w Klubie Senior+, przy czym dotacja nie mogła stanowić więcej niż 40% całkowitego kosztu realizacji zadania (moduł 2). W ramach modułu 2 nie można było występować o zapewnienie funkcjonowania ośrodków, które miały zostać dopiero stworzone lub wyposażone w ramach modułu 1.

Kryteria odpłatności, za pobyt seniora w ośrodku wsparcia, ustalała jednostka samorządu terytorialnego. Dodatkowo jednostka samorządu określała zasady uczestnictwa seniorów w zajęciach oferowanych przez ośrodki wsparcia „Senior+”. Do wzięcia udziału, m.in. w zajęciach ruchowych (kinezyterapii) i sportowo-rekreacyjnych, wymagane było stosowne zaświadczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do uczestnictwa w ww. zajęciach.

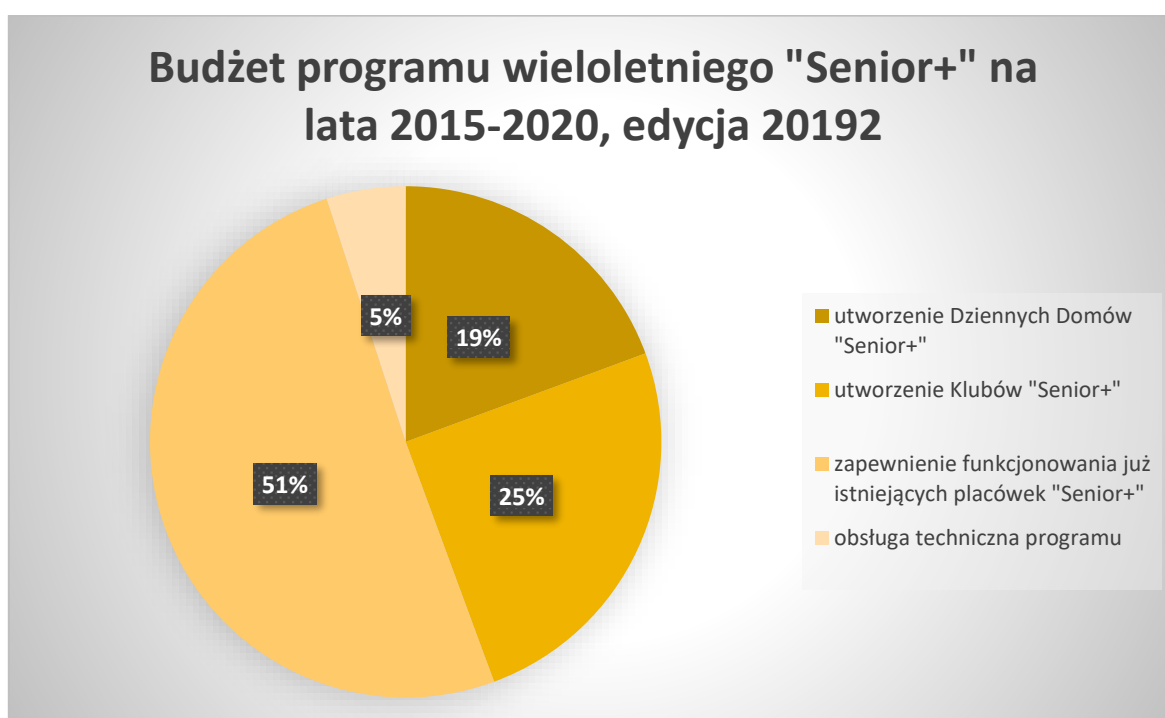
Ze środków programu pokrywane były tylko koszty związane bezpośrednio z realizacją zadania.

V. Finansowanie programu

Wysokość środków publicznych, przeznaczonych na realizację programu w 2019 r., wynosiła 80 mln zł. Budżet programu składał się z dwóch części – dotacji i środków technicznych. Ponieważ dotacja nie mogła stanowić mniej niż 95% budżetu rocznego, a środki techniczne nie więcej niż 5% budżetu rocznego, wysokość środków zaplanowano w następujący sposób:

- 1) utworzenie Dziennych Domów Senior+ – 15,5 mln zł;
- 2) utworzenie Klubów Senior+ – 20 mln zł;
- 3) zapewnienie funkcjonowania już istniejących ośrodków wsparcia – 40,5 mln zł;
- 4) obsługa techniczna programu – 4 mln zł.

Wykres 1: Budżet programu wieloletniego "Senior+" na lata 2015-2020, edycja 2019

Począwszy od 2016 r., środki finansowe na realizację programu planowane są w części 83 – Rezerwy celowe, poz. 55, przeznaczonej na realizację programu.

W 2019 r. program zakładał udział kosztów obsługi do 5% budżetu (środki techniczne). Środki techniczne były przeznaczone na obsługę programu, w tym utworzenie generatora ofert, wymianę dobrych praktyk oraz monitoring działania programu, z podziałem na środki do dyspozycji Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz urzędów wojewódzkich.

Program zakładał dwa źródła finansowania na utworzenie i wyposażenie ośrodka wsparcia: dotację z programu oraz środki własne jednostki samorządu terytorialnego uczestniczącej w Programie.

Koszty funkcjonowania ośrodków wsparcia były pokrywane ze środków programu – (miesięcznie na utrzymanie jednego miejsca: nie więcej niż 300 zł w Dziennym Domu Senior+ oraz 200 zł w Klubie Senior+) oraz ze środków własnych jednostek samorządu terytorialnego.

Jako środki własne jednostki samorządu terytorialnego mogły uwzględniać środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Społecznego, stosownie do postanowień Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój oraz Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2014–2020.

VI. Działania realizowane w ramach edycji 2019 programu

1. Ogólne informacje o konkursie ofert w ramach edycji 2019 programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020”

W ramach edycji 2019 programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020, jednostki samorządu terytorialnego mogły ubiegać się o uzyskanie środków finansowych przeznaczonych na:

- 1) jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie lub wyposażenie ośrodka wsparcia (moduł 1);
- 2) zapewnienie funkcjonowania już istniejących ośrodków wsparcia (moduł 2).

Pierwszy nabór wniosków w ramach otwartego konkursu ofert ogłoszono 26 listopada 2018 r. Pula środków finansowych na utworzenie, wyposażenie i funkcjonowanie Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+, rozdysponowanych w pierwszym naborze, wyniosła 62 576 399,90 zł (38 081 616,98 zł w module 1 i 24 494 782,92 zł w module 2).

Ze względu na fakt, że po przekazaniu środków jednostkom samorządu terytorialnego w programie pozostało 14 147 348 zł, w dniu 20 marca 2019 r. ogłoszono drugi nabór w ramach konkursu.

W ramach dwóch naborów konkursu, jednostki samorządu terytorialnego złożyły 388 ofert w module 1 i 454 oferty w module 2.

Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego dokonał wyboru ofert na podstawie ocen ofert przeprowadzonych przez wojewodów, wskazując wysokość przyznanej dotacji. W module 1 – 342 oferty otrzymały dofinansowanie na łączną kwotę 52 948 031,75 zł, natomiast w module 2 – 442 oferty otrzymały dofinansowanie na łączną kwotę 25 504 781,57 zł.

2. Ocena ofert w ramach modułu 1

W ramach modułu 1 jednostki samorządu terytorialnego złożyły 388 ofert. Zgodnie z treścią programu, oferty podlegały ocenie formalnej i merytorycznej przez wojewodów, na podstawie niżej przedstawionych kryteriów:

- 1) kryteria formalne oceny ofert:
 - a) złożenie oferty przez uprawniony podmiot w terminie określonym w ogłoszeniu o konkursie,
 - b) złożenie oferty na odpowiednim formularzu określonym w ogłoszeniu o konkursie,
 - c) podpisanie oferty przez osoby uprawnione do reprezentowania oferenta w sprawach majątkowych,
 - d) kompletność oferty, a w szczególności prawidłowe wypełnienie zawartych w formularzu pól i załączenie wszystkich wymaganych załączników,

- e) zapewnienie wymaganego finansowego wkładu własnego (minimum 20% wartości dla zadań realizowanych w ramach modułu 1 lub minimum 60% wartości dla zadań realizowanych w ramach modułu 2),
- f) spełnienie innych wymogów formalnych określonych w programie lub ogłoszeniu konkursowym;

2) kryteria merytoryczne oceny ofert:

- a) racjonalność kalkulacji kosztów zadania (od 0 do 3 pkt),
- b) szczegółowość oferty i opis poszczególnych działań w zakresie realizacji zadania (od 0 do 3 pkt),
- c) standard ośrodka ponad określone minimum (od 0 do 2 pkt),
- d) zasoby rzeczowe i kadrowe (od 0 do 2 pkt).

Po przeprowadzeniu oceny ofert przez wojewodów, 40 ofert zostało odrzuconych ze względów formalnych w 1 naborze oraz 16 ofert w 2 naborze (w tym 1 gmina zrezygnowała z udziału w konkursie – Gmina Rabka-Zdrój). Wykazy ofert odrzuconych ze względów formalnych, poszczególne urzędy wojewódzkie zamieściły na stronach internetowych, z informacją o przyczynie odrzucenia oferty.

Oferty, które pozytywnie przeszły ocenę formalną, zostały rozpatrzone pod względem merytorycznym.

Listy ofert, zakwalifikowanych do dalszego postępowania, wojewodowie przekazali do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dokonał wyboru wszystkich ofert, zakwalifikowanych przez wojewodów, w związku z czym dofinansowanie otrzymały 342 ośrodki wsparcia, w tym:

- 1) 74 Dzielne Domy Senior+, oferujące 1 726 miejsc dla osób starszych, na kwotę 20 570 390,96 zł;
- 2) 268 Klubów Senior+, oferujących 5 954 miejsca dla osób starszych, na kwotę 32 377 640,79 zł.

Suma dofinansowania przyznanego ośrodkom wsparcia w module 1 wyniosła 52 948 031,75 zł. Podział środków na województwa obrazuje Wykres 2.

Ośrodki wsparcia „Senior+”, które otrzymały dofinansowanie w ramach konkursu, oferowały łącznie 7 680 miejsc dla osób starszych.

Liczbę Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+, które otrzymały dofinansowanie, w ramach modułu 1 konkursu, wraz z liczbą oferowanych przez nie miejsc, w podziale na województwa, przedstawia Tabela 1.

Wykaz jednostek samorządu terytorialnego, które otrzymały dofinansowanie na utworzenie i wyposażenie Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ w ramach modułu 1 programu, stanowi załącznik nr 1 do niniejszego sprawozdania.

Należy zauważyć, że program cieszył się największym zainteresowaniem w województwie mazowieckim, gdzie aż 51 jednostek samorządu terytorialnego otrzymało

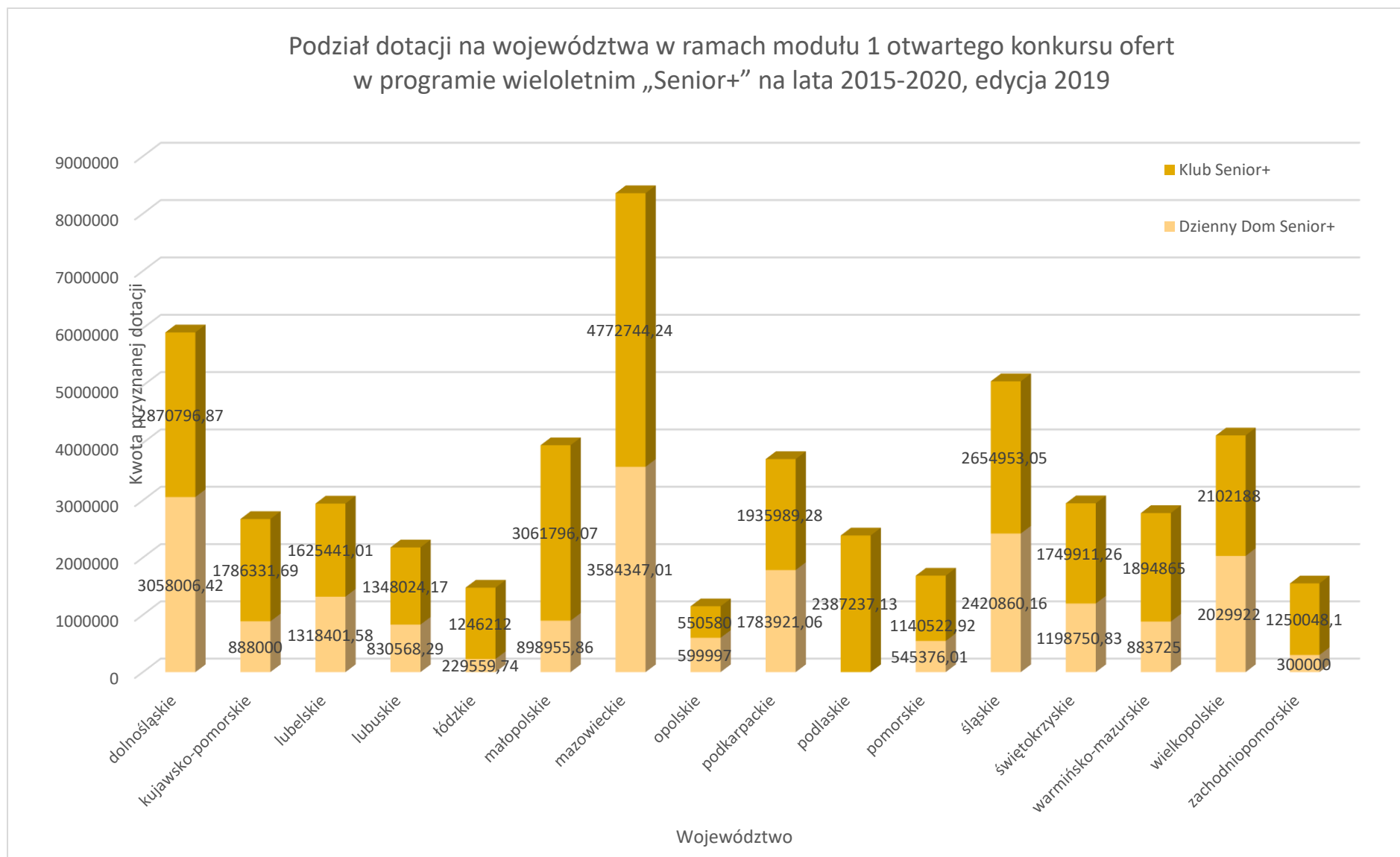
dofinansowanie na utworzenie i wyposażenie ośrodków wsparcia „Senior+”, a także w województwach dolnośląskim (34) i śląskim (31). Najmniej wniosków złożyły jednostki samorządu w województwach opolskim i pomorskim.

Tabela 1: Liczba Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ oraz liczba miejsc w ośrodkach, dofinansowanych w ramach modułu 1 otwartego konkursu ofert w programie wieloletnim „Senior+” na lata 2015–2020, edycja 2019, w podziale na województwa

Województwo	Dzienny Dom Senior+		Klub Senior+		Suma miejsc w ośrodkach	Suma ośrodków
	Liczba miejsc w ośrodkach	Liczba ośrodków	Liczba miejsc w ośrodkach	Liczba ośrodków		
dolnośląskie	239	11	611	23	850	34
kujawsko-pomorskie	65	3	404	17	469	20
lubelskie	120	5	250	13	370	18
lubuskie	55	3	220	11	275	14
łódzkie	30	1	160	10	190	11
małopolskie	60	3	538	23	598	26
mazowieckie	321	13	783	38	1104	51
opolskie	75	2	205	6	280	8
podkarpackie	190	6	337	16	527	22
podlaskie	0	0	360	19	360	19
pomorskie	50	2	156	8	206	10
śląskie	200	9	553	22	753	31
świętokrzyskie	85	4	298	15	383	19
warmińsko-mazurskie	56	3	351	17	407	20
wielkopolskie	160	8	508	20	668	28
zachodniopomorskie	20	1	220	10	240	11
Suma końcowa	1726	74	5954	268	7680	342

Wyniki konkursu zostały podane do publicznej wiadomości na stronach internetowych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej: www.senior.gov.pl i gov.pl/rodzina, a także przekazane do urzędów wojewódzkich.

Wykres 2: Podział dotacji na województwa w ramach modułu 1 otwartego konkursu ofert w programie wieloletnim „Senior+” na lata 2015–2020, edycja 2019

3. Ocena ofert w ramach modułu 2

W ramach modułu 2 edycji 2019 programu, jednostki samorządu terytorialnego złożyły 445 ofert.

Po przeprowadzeniu oceny ofert przez wojewodów, 2 oferty zostały odrzucone ze względów formalnych.

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wyłączył z postępowania w 1 naborze – ze względów formalnych, dwie oferty (Gminy Knurów i Gminy Wyry). Przyczyną odrzucenia ofert było niespełnienie wymogów formalnych określonych w ogłoszeniu o konkursie, tj. niezłożenie ofert w generatorze ofert (rozdział V pkt 13 w związku z pkt 9 ppkt. 6 programu). Gminy otrzymały dofinansowanie w 2 naborze konkursu.

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dokonał wyboru ofert na podstawie list oraz ocen ofert przekazanych przez wojewodów – wskazując wysokość przyznanej dotacji.

Dofinansowanie zostało przyznane wszystkim jednostkom samorządu terytorialnego, których oferty zostały złożone zgodnie z procedurą konkursową, otrzymały pozytywną ocenę i zostały zakwalifikowane do programu przez służby wojewody.

Rekomendowane do dofinansowania zostały 442 ośrodki wsparcia „Senior+”, w tym:

- 1) 214 Dziennych Domów Senior+, oferujących 5605 miejsc, na kwotę 17 900 362,68 zł, oraz
- 2) 228 Klubów Senior+, oferujących 5 865 miejsc, na kwotę 7 604 418,89 zł.

Wykaz jednostek samorządu terytorialnego, które otrzymały dofinansowanie na zapewnienie funkcjonowania Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ w ramach modułu 2 programu, stanowi załącznik nr 2 do niniejszego sprawozdania.

Podział dotacji na województwa, w ramach modułu 2 programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020 edycja 2019 – obrazuje Wykres 3.

Liczbę miejsc w Dziennych Domach Senior+ i Klubach Senior+, które otrzymały dofinansowanie, w ramach modułu 2 konkursu, wraz z liczbą ośrodków wsparcia, w podziale na województwa przedstawia Tabela 2.

Należy zauważyć, że nie wszystkie jednostki samorządu, posiadające ośrodki wsparcia „Senior+”, złożyły wnioski o dofinansowanie na zapewnienie funkcjonowania. Na 771 ośrodków wsparcia funkcjonujących w 2019 r., jedynie 442 ośrodki wsparcia zgłosiły się z wnioskiem o dofinansowanie na zapewnienie funkcjonowania.

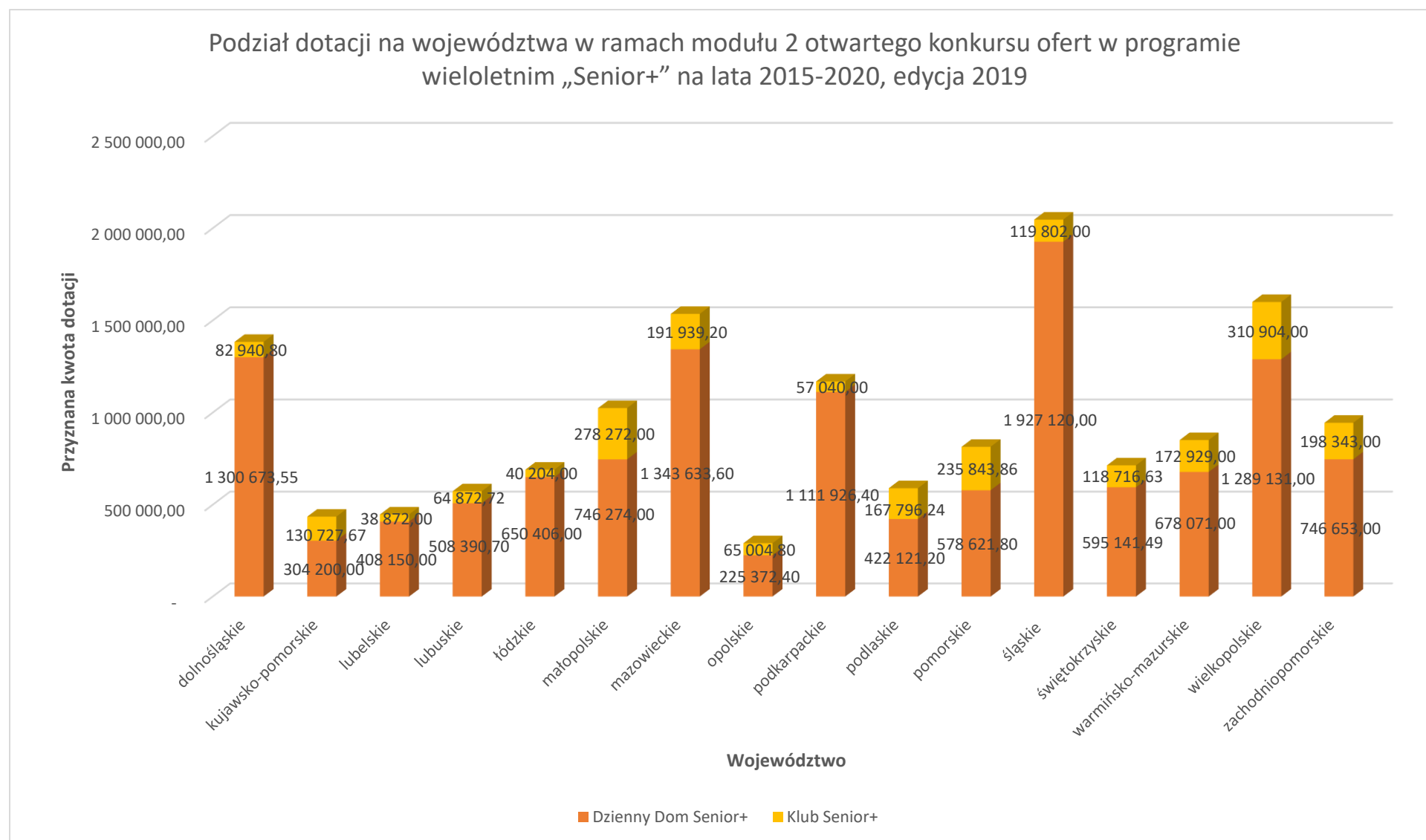
Największą ilość ofert w ramach modułu 2 złożyły województwa: mazowieckie (57), małopolskie (51), wielkopolskie (37) i śląskie (38), natomiast najmniejszą opolskie (13) i podlaskie (13).

Wyniki konkursu zostały podane do publicznej wiadomości na stronach internetowych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej: www.senior.gov.pl i gov.pl/rodzina, a także przekazane do urzędów wojewódzkich.

Tabela 2: Liczba Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+, które otrzymały dofinansowanie w ramach modułu 2 otwartego konkursu ofert w programie wieloletnim „Senior+” na lata 2015–2020, edycja 2019 wraz z liczbą miejsc, w podziale na województwa

Województwo	Liczba Dziennych Domów Senior+	Liczba miejsc w Dziennych Domach Senior+	Liczba Klubów Senior+	Liczba miejsc w Klubach Senior+	Razem liczba ośrodków	Razem liczba miejsc w ośrodkach
dolnośląskie	17	581	13	287	30	868
kujawsko-pomorskie	7	152	12	301	19	453
lubelskie	12	265	5	103	17	368
lubuskie	9	263	8	215	17	478
łódzkie	12	297	5	120	17	417
małopolskie	16	354	35	1065	51	1419
mazowieckie	23	593	34	961	57	1554
opolskie	5	102	8	185	13	287
podkarpackie	22	474	10	270	32	744
podlaskie	4	125	9	155	13	280
pomorskie	13	275	16	359	29	634
śląskie	24	758	14	380	38	1138
świętokrzyskie	9	193	16	387	25	580
warmińsko-mazurskie	9	272	13	267	22	539
wielkopolskie	22	665	15	355	37	1020
zachodniopomorskie	10	236	15	455	25	691
Suma końcowa	214	5605	228	5865	442	11470

Wykres 3: Podział dotacji na województwa w ramach modułu 2 otwartego konkursu ofert w programie wieloletnim „Senior+” na lata 2015–2020, edycja 2019

4. Wskaźniki programu

Zgodnie z postanowieniami programu, w 2019 r. planowano utworzenie 250 ośrodków wsparcia „Senior+”, w tym 50 Dziennych Domów Senior+ oraz 200 Klubów Senior+. Liczba seniorów korzystających z ośrodków wsparcia „Senior+”, na koniec 2019 r., miała wynosić 13 600 osób.

Wszystkie wskaźniki programu zostały osiągnięte.

W 2019 r. utworzono 280 ośrodków wsparcia „Senior+”, w tym 58 Dziennych Domów Senior+ oraz 222 Kluby Senior+. Według sprawozdań wojewodów, do końca 2019 r. funkcjonowało w Polsce 771 ośrodków wsparcia „Senior+” (wraz z utworzonymi w latach poprzednich), w tym 277 Dziennych Domów Senior+ i 494 Kluby Senior+, które łącznie oferowały seniorom 19151 miejsc.

Wskaźniki programu zostały osiągnięte pomimo faktu, że na 342 oferty złożone w module 1, 62 jednostki samorządu terytorialnego zrezygnowały z realizacji zadania.

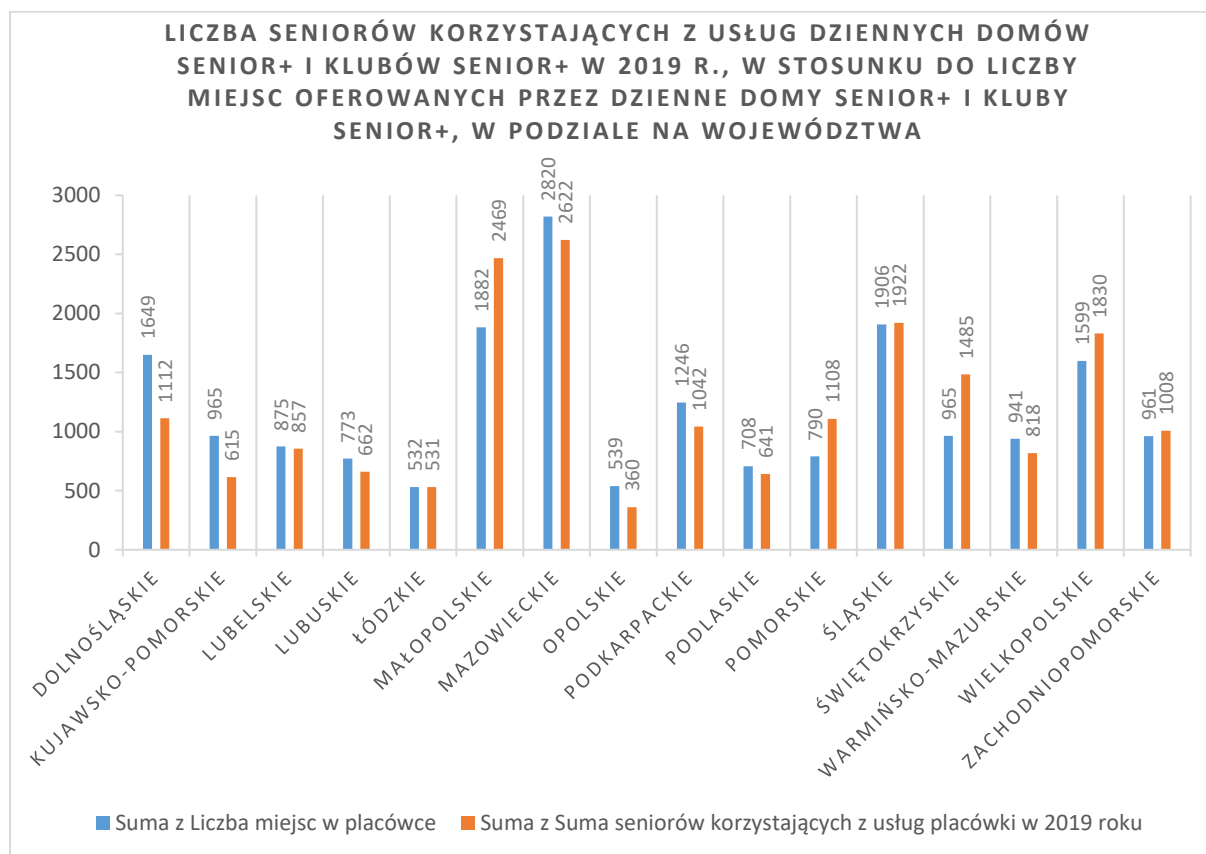
Kolejne 2 ośrodki wsparcia, utworzone w 2019 r. przestały funkcjonować w ramach programu w czerwcu 2020 roku. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej otrzymał informację od wojewodów, o zwrocie dotacji i rezygnacji z realizacji programu przez dwie gminy:

- 1) Gmina Jastrzębia poinformowała Wojewodę Mazowieckiego, że odstępuje od przyjęcia dotacji na realizację zadania publicznego „Zapewnienie funkcjonowania Klubu Senior+ w Bartodziejach” (moduł 2), dofinansowanego na podstawie złożonej oferty nr 3782 w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2020. W uzasadnieniu jako powód rezygnacji gmina wskazała zwrot dotacji przyznanej w ramach edycji 2019. Powodem zwrotu dotacji był § 10 ust. 2 i 5 zawartego porozumienia, tj. zapłata faktur po terminie oraz niewykorzystanie części dotacji. W związku z powyższym Wojewoda Mazowiecki uznał, że Klub Seniora w Bartodziejach w Gminie Jastrzębia przestał funkcjonować w ramach programu „Senior+”.
- 2) Wojewoda Małopolski poinformował Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, że Gmina Dąbrowa Tarnowska, która w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2019 otrzymała dofinansowanie na utworzenie i wyposażenie na swoim terenie Klubu Senior+, nie zrealizowała zadania zgodnie z założeniami programu, ogłoszeniem o konkursie i podpisaną umową. Gmina została zobowiązana do zwrotu całej kwoty dotacji jako pobranej niezgodnie z przeznaczeniem. W związku z powyższym, Klub Senior+ na terenie Gminy Dąbrowa Tarnowska nie funkcjonuje w ramach programu.

Reasumując, w chwili obecnej w Polsce funkcjonuje 278 ośrodków wsparcia „Senior+”, utworzonych w 2019 r., w tym 58 Dziennych Domów Senior+ oraz 220 Klubów Senior+.

Według sprawozdań wojewodów z realizacji programu w 2019 r., z oferty ośrodków wsparcia „Senior+” korzystały 19082 osoby starsze. W związku z powyższym, wskaźnik liczby seniorów, którzy mieli skorzystać z ośrodków wsparcia „Senior+” do końca 2019 r., został przekroczony o 2 382 osoby. Liczbę seniorów (w podziale na województwa), którzy korzystali z oferty ośrodków wsparcia „Senior+” w 2019 r., oraz liczbę miejsc, które oferowały Dzielne Domy Senior+ i Kluby Senior+, przedstawia Wykres 4.

Wykres 4: Liczba seniorów korzystających z usług Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ w 2019 r. oraz liczba miejsc oferowanych przez Dzielne Domy Senior+ i Kluby Senior+, w podziale na województwa

5. Monitoring programu

Zgodnie z treścią punktu IV.3 programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020, do zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego należy m.in. monitorowanie realizacji zadań wynikających z programu.

W związku z powyższym, w maju 2019 r. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wysłało do urzędów wojewódzkich pismo przypominające, że w ramach nadzoru merytorycznego sprawowanego wraz z wojewodami nad prawidłowym funkcjonowaniem ośrodków wsparcia Senior+, w celu ujednoczenia standardu funkcjonowania tychże ośrodków, Departament Polityki Senioralnej zamieszcza na stronie internetowej www.senior.gov.pl (w zakładce „Pytania i odpowiedzi”), odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania oraz stanowiska Ministerstwa i właściwych organów centralnych, w sprawie sposobu funkcjonowania Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+. W piśmie poproszono również o przekazanie – nadzorowanym przez wojewodów ośrodkom wsparcia Senior+ – informacji o zamieszczanych na stronach internetowych treściach.

Ponadto, zgodnie z treścią programu, w ramach monitoringu jego realizacji, odpowiednio wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta, przekazali wojewodom roczne sprawozdania z realizacji programu na terenie jednostki samorządu terytorialnego. Termin złożenia sprawozdań upłynął trzydziestego dnia, licząc od dnia zakończenia realizacji zadania publicznego. Sprawozdania uwzględniały w szczególności następujące dane:

- 1) rzeczywistą liczbę seniorów objętych wsparciem w ramach programu;

- 2) koszt realizacji zadania w ramach programu ogółem, w tym ze środków własnych i z dotacji budżetu państwa;
- 3) liczbę Dziennych Domów Senior + oraz Klubów Senior +, utworzonych w danym roku w ramach programu;
- 4) liczbę ośrodków wsparcia, którym udzielono dotacji na działalność bieżącą;
- 5) podmiot prowadzący (samodzielnie jednostka samorządu terytorialnego lub inny podmiot);
- 6) liczbę seniorów objętych poszczególnymi rodzajami usług (oraz opis usług).

Na podstawie sprawozdań, zebranych od jednostek samorządu terytorialnego, wojewodowie sporządzili sprawozdania roczne z realizacji programu na terenie województw za 2019 r., które następnie przekazali do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Wzór oraz termin złożenia sprawozdania przekazało wojewodom Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

W związku z treścią uchwały nr 34 Rady Ministrów z dnia 17 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020 (M. P. z 2018 r. poz. 228), Minister sporządził roczne sprawozdanie z realizacji programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020, edycja 2018 r., które przedłożył Radzie Ministrów w dniu 6 września 2019 r. Następnie, na posiedzeniu w dniu 25 listopada 2019 r., Minister przedstawił sprawozdanie z realizacji programu w 2018 r. wraz z wynikami monitoringu – Radzie ds. Polityki Senioralnej.

Sprawozdanie z realizacji programu w 2019 r. zostanie przedstawione Radzie Ministrów najpóźniej do dnia 30 września 2020 r., a następnie Radzie ds. Polityki Senioralnej.

6. Wizyty monitoringowe dofinansowanych zadań publicznych

1) Informacje ogólne

Ze sprawozdań rocznych z realizacji programu na terenie województw wynika, że w 2019 r. wojewodowie prowadzili monitoring oraz kontrole realizacji programu. Wyniki kontroli zostały opublikowane na stronach internetowych Biuletynu Informacji Publicznej urzędów wojewódzkich.

Pracownicy Departamentu Polityki Senioralnej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej również przeprowadzili – od marca do czerwca 2019 r. – wizyty monitoringowe w 13 Dziennych Domach Senior+, realizujących zadania dofinansowane w ramach edycji 2015 i 2016 programu, na obszarze województw: świętokrzyskiego, podlaskiego, warmińsko-mazurskiego, kujawsko-pomorskiego, lubelskiego i śląskiego.

Ponadto, Departament Polityki Senioralnej wskazał do kontroli przez służby Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej 5 jednostek samorządu (Gminę Jarocin, Gminę Babiak, Gminę Dobrzyca, Gminę Zbąszyń i Gminę Skulsk). Zakres przedmiotowy kontroli obejmował prawidłowość wydatkowania przyznanej dotacji oraz terminowość rozliczenia środków finansowych zgodnie z porozumieniem oraz programem. Biuro Kontroli i Audytu przeprowadziło kontrole we wskazanym przez Departament Polityki Senioralnej zakresie. Wyniki kontroli zostały opublikowane w Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

2) Zakres podmiotowy wizyt monitoringowych w 2019 r.

Wykaz Dziennych Domów Senior+, w których pracownicy Departamentu Polityki Senioralnej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przeprowadzili wizyty monitoringowe w 2019 r., przedstawia Tabela 3.

Tabela 3: Wykaz Dziennych Domów Senior+, w których zostały przeprowadzone wizyty monitoringowe w 2019 r.

Lp.	Jednostka samorządu terytorialnego	Adres ośrodka wsparcia
1.	Gmina Ostrowiec Świętokrzyski	Ostrowiec Świętokrzyski, ul. Sienkiewicza 70
2.	Gmina Starachowice	Starachowice, Al. Armii Krajowej 28
3.	Miasto Łomża	ul. Marii Skłodowskiej-Curie 2
4.	Gmina Piątnica	Górki Sypniewo 43
5.	Gmina Łągów	Sędek k. Łągowa
6.	Powiat Opatowski	Opatów, ul. Szpitalna 4
7.	Gmina Lidzbark	Lidzbark, ul. Działdowska 10a
8.	Gmina Miasto Działdowo	Działdowo, ul. Norwida 2
9.	Gmina Krzywda	Krzywda, Kożuchówka 71
10.	Gmina Puchaczów	Bogdanka 75
11.	Gmina Janikowo	Janikowo, ul. Dworcowa 1
12.	Gmina Inowrocław	Żalinowo
13.	Gmina Sosnowiec	Sosnowiec, ul. Żeromskiego 4b

3) Cel wizyt monitoringowych

Celem wizyt monitoringowych była weryfikacja prawidłowości realizacji zadania pod względem:

- zgodności działań z umową w zakresie utrzymania trwałości realizacji zadania,
- zasobów kadrowych i rzeczowych,
- zatrudnienia osób do realizacji zadania,
- roli partnerów w realizacji zadania,

- zachowania standardów lokalowych,
- sposobu rekrutowania uczestników projektu,
- opinii o realizowanym projekcie: organizatora i uczestników.

4) Wyniki wizyt monitoringowych

Pracownicy Departamentu Polityki Senioralnej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej podczas wizyt monitoringowych stwierdzili, że:

- a) we wszystkich monitorowanych domach były realizowane cele programu,
- b) wszystkie domy były w pełni przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- c) wszystkie domy spełniały standardy lokalowe oraz standardy zatrucia,
- d) w Dziennym Domu Senior–WIGOR w Sędku k. Łagowa uczestnicy byli kierowani do ośrodka bez decyzji administracyjnej,
- e) w Dziennym Domu Senior-WIGOR w Anielinie nieprawidłowo wydawano decyzje administracyjne, kierujące seniorów do ośrodka,
- f) w 2 Dziennych Domach nie było kierownika (Ostrowiec Świętokrzyski, Bogdanka),
- g) w jednym przypadku nieprawidłowo utworzono ośrodek wsparcia – Dzienny Dom SENIOR+ „Manhattan” w Starachowicach umieszczono w strukturze urzędu miasta,
- h) ponadto w 2 Dziennych Domach wątpliwości budził sposób zatrudnienia kierownika (Opatów, Górki Sypniewo).

Pozostałe ośrodki spełniały wszystkie standardy określone w programie.

Jednostki samorządu terytorialnego, prowadzące ośrodki wsparcia, w których stwierdzono nieprawidłowości, zostały poinformowane przez Dyrektora Departamentu Polityki Senioralnej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej o wynikach monitoringu i zobowiązane do przeprowadzenia działań naprawczych. Wszystkie jednostki samorządu terytorialnego poinformowały Dyrektora Departamentu Polityki Senioralnej o realizacji działań naprawczych.

Jeśli chodzi o opinie o realizowanym programie, zarówno realizatorzy projektu, jak i uczestnicy Dziennych Domów „Senior+ uznali, że program jest bardzo potrzebny. Zwrócono uwagę na ilość środków finansowych, przeznaczonych w programie na funkcjonowanie ośrodków wsparcia. Według kadry ośrodków, większa ilość środków finansowych umożliwiłaby poszerzenie oferty usług świadczonych przez ośrodki wsparcia „Senior+”. Uczestnicy monitorowanych ośrodków uznali je za swoje „drugie domy”, z których są bardzo dumni. Cieszą się z zajęć, wyśń do kin i teatrów, wyjazdów na wycieczki i pikników, w których do tej pory (w większości) nie mieli możliwości uczestniczyć. Jednak najważniejszy dla seniorów jest fakt, że nie są już samotni. Uczestnictwo w grupie daje im poczucie przynależności i bezpieczeństwa.

VII. Poziom wykonania wydatków programu w 2019 r.

W 2019 r. program był realizowany w ramach funkcji 13. Zabezpieczenie społeczne i wspieranie rodziny, zadania 13.1 Pomoc i integracja społeczna, podzadania 13.1.4 Wspieranie aktywnego starzenia się, działania 13.1.4.1. Wspieranie aktywnego starzenia się.

Na realizację programu w rezerwie celowej w poz. 55 ujęte zostały środki w wysokości 80.000 tys. zł, z tego: 76.000 tys. zł na dotacje celowe i 4.000 tys. zł na obsługę techniczną.

Uruchomione środki stanowiły kwotę 74.626 tys. zł, wydatki wyniosły 65.664 tys. zł, tj. 88% planu po zmianach. W ramach tych środków dofinansowano:

- bieżące funkcjonowanie 427 ośrodków wsparcia – Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+,
- uruchomienie 280 nowych ośrodków wsparcia w całej Polsce (58 Dziennych Domów Senior+ oraz 222 Klubów Senior+),
- zorganizowano wydarzenie promujące wymianę dobrych praktyk dla powstałych Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+, tj. IV Spotkanie Seniorów, połączone z Międzynarodowym Dniem Osób Starszych (25.09.2019 r.),
- wykonanie generatora ofert dla edycji 2020 programu, organizację kampanii informacyjnej o programie oraz wykonanie materiałów promocyjnych.

Na obsługę programu uruchomione zostały środki z rezerwy celowej w części:

- 1) 85 – Budżety wojewodów w kwocie 563 tys. zł i zostały zrealizowane w wysokości 468 tys. zł, tj. 83,1% planu;
- 2) 44 – Zabezpieczenie społeczne w kwocie 100 tys. zł i zostały wykonane w wysokości 85 tys. zł, tj. 85% planu.

Na dotacje celowe uruchomiono środki w kwocie 73.963 tys. zł. Wydatki zostały zrealizowane na poziomie 65.111 tys. zł, czyli 88% planu po zmianach. Poziom wykorzystania dotacji przez poszczególne województwa obrazuje Wykres 5.

Niepełne wykorzystanie zaplanowanych na 2019 r. środków finansowych, spowodowane było rezygnacją 62 jednostek samorządu terytorialnego z realizacji zadań publicznych, dofinansowanych w ramach konkursu w module 1, a także rezygnacją 15 gmin z dotacji w module 2.

Jako przyczyny rezygnacji jednostki samorządu terytorialnego wskazywały najczęściej:

- 1) pozyskanie wyższych środków finansowych na realizację zadania w ramach regionalnych programów operacyjnych,
- 2) przeszkody formalno-prawne w realizacji inwestycji,
- 3) trudności w rozstrzygnięciu ogłoszonych postępowań przetargowych,
- 4) wyższe, niż planowano, koszty funkcjonowania ośrodków wsparcia,
- 5) problem z utworzeniem ośrodka we właściwej strukturze organizacyjnej,
- 6) zwiększenie rozmiarów i kosztów planowanej inwestycji,

7) brak środków na zabezpieczenie wkładu własnego,

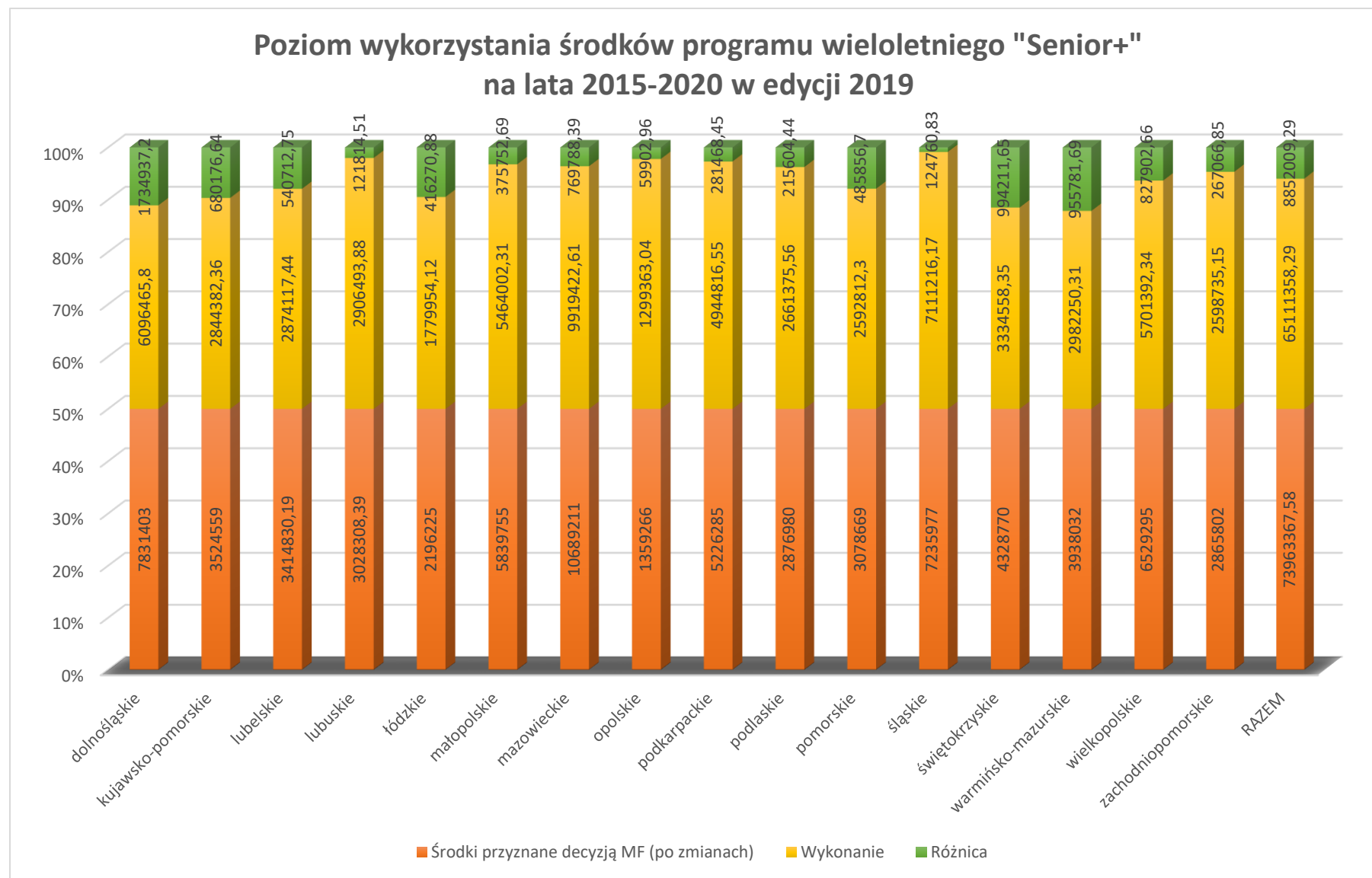
8) brak możliwości realizacji inwestycji w wybranej przez gminę lokalizacji.

Biorąc pod uwagę powyższe, w 2019 r. zrealizowano 280 zadań z 342 w module 1 oraz 427 z 442 zadań w module 2. Liczbę zrealizowanych zadań w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020, edycja 2019, w podziale na województwa, przedstawia Tabela 4.

Tabela 4: Liczba zrealizowanych zadań w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020, edycja 2019
– w podziale na województwa

Lp.	Województwo	Liczba ofert, które otrzymały dofinansowanie		Liczba zrealizowanych zadań	
		Moduł 1	Moduł 2	Moduł 1	Moduł 2
1.	dolnośląskie	34	30	27	29
2.	kujawsko-pomorskie	20	19	17	17
3.	lubelskie	18	17	14	17
4.	lubuskie	14	17	12	17
5.	łódzkie	11	17	6	16
6.	małopolskie	26	51	22	51
7.	mazowieckie	51	57	45	53
8.	opolskie	8	13	7	13
9.	podkarpackie	22	32	18	31
10.	podlaskie	19	13	17	13
11.	pomorskie	10	29	8	29
12.	śląskie	31	38	25	37
13.	świętokrzyskie	19	25	13	25
14.	warmińsko-mazurskie	20	22	15	18
15.	wielkopolskie	28	37	24	36
16.	zachodniopomorskie	11	25	10	25
RAZEM		342	442	280	427

Wykres 5: Poziom wykorzystania środków programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020 w edycji 2019 (wykonanie planu po zmianach)

VIII. Rodzaje usług realizowanych w ramach ośrodków „Senior+”

Według sprawozdań wojewodów, dzięki dofinansowaniu w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020, w 2019 r. w Polsce funkcjonowało 771 ośrodków wsparcia „Senior+”. Zaobserwowano, że Dienne Domy „Senior+” i Kluby „Senior+” z roku na rok poszerzają swoją ofertę i oferują seniorom udział w coraz ciekawszych zajęciach. W ramach realizowanych działań, ośrodki wsparcia „Senior+” oferowały seniorom usługi:

1. Socjalne

Osoby starsze, przebywające w Dziennych Domach „Senior+” i Klubach „Senior+”, korzystały najczęściej z takich usług socjalnych, jak:

- zapewnienie ciepłego posiłku (obiadu), kawy, herbaty, wody; część ośrodków oferowała również śniadanie lub podwieczorek,
- bezpłatny dowóz uczestników na zajęcia, a po zajęciach do miejsca zamieszkania,
- dostęp do urządzeń higienicznych – treningi higieniczne, możliwość prania rzeczy osobistych, prasowanie,
- pomoc w dostępie do służby zdrowia (kontrola wizyt lekarskich, realizacja recept), pomoc w założeniu „Koperty życia”,
- udzielanie porad i pomoc w załatwianiu spraw osobistych i urzędowych, w tym pomoc przy formalnościach związanych z korzystaniem z programów i instytucji pomocowych dedykowanych osobom starszym i niepełnosprawnym (np. Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014–2020, Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Ogólnopolskiej Karty Seniora, Karty Dużej Rodziny, ośrodka pomocy społecznej, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, pomoc przy formalnościach związanych z uzyskaniem lub zmianą stopnia niepełnosprawności i innych),
- wyjazdy do miejsc użyteczności publicznej, takich jak banki, poczta, apteki,
- pomoc w organizacji zakupów,
- przekazywanie niezbędnej odzieży, pościeli oraz artykułów chemicznych,
- udostępnienie komputera wraz z dostępem do Internetu,
- budowanie poczucia bezpieczeństwa, opieki i przynależności do wspólnoty,
- zapewnienie miejsca do odpoczynku.

2. Edukacyjne

W ramach zajęć edukacyjnych, seniorom zaproponowano m.in.:

- treningi koncentracji i pamięci w formie indywidualnej i grupowej – zajęcia edukacyjne o charakterze terapeutycznym, polegające na treningu umysłu oraz poznawaniu technik zapamiętywania poprzez rozwiązywanie zestawów zadań poprawiających koncentrację, spostrzegawczość, zdolność skutecznego

zapamiętywania (rozwiązywanie szarad, krzyżówek, rozsypanek wyrazowych, układanie nowych słów z liter, rebusy, szukanie różnic w obrazkach, układanie rymów, quizy, kalambury, gry logiczne, Scrabble, nauka gry w brydża, nauka gry w szachy), naukę skeczy i monologów,

- zajęcia z psychologiem – porady indywidualne oraz spotkania grupowe – zajęcia z zakresu komunikacji międzyludzkiej, pozytywnego myślenia, asertywności, rozwoju osobistego, rozwiązywania problemów w życiu codziennym, nauka radzenia sobie ze stresem, wzmacnianie samooceny, nauka wykonywania ćwiczeń relaksacyjnych z ćwiczeniami oddechowymi; warsztaty tematyczne, np.: „Jak polubić siebie?”, „Mój wizerunek”, „Jak radzić sobie z konfliktami?”, „Trening zastępowania agresji”, „Trening umiejętności społecznych”, „Jak podnieść własną samoocenę?”,
- zajęcia z psychoterapeutą – związane z tematami życia codziennego, na których poruszane były tematy akceptacji procesu starzenia się, doświadczania straty, bezsenności, relacji interpersonalnych i stresu,
- wykłady na temat zdrowego żywienia, zbilansowanej diety i zagrożeń płynących z nieprawidłowego odżywiania się,
- warsztaty edukacyjne o tematyce związanej z profilaktyką zdrowia fizycznego (spotkania z fizjoterapeutą),
- prelekcje i rozmowy na temat zdrowego trybu życia (prowadzone przez pielęgniarkę, psychologa, ratownika medycznego, zielarza), pogadanki na temat dbania o siebie podczas upałów,
- spotkania informacyjne z lekarzami (m.in. endokrynologiem, diabetologiem, neurologiem, ginekologiem, kardiologiem), wykłady i pogadanki na temat cukrzycy, profilaktyki nowotworowej, chorób układu kostnego, chorób układu sercowo-naczyniowego, prawidłowego zażywania leków, depresji, udaru i jego powikłań, opuchlizny, walki z bólem, higieny ciała, alergii,
- spotkania z pracownikami Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej (np. na temat szczepień ochronnych),
- kursy udzielania pierwszej pomocy,
- zajęcia z pielęgniarką – z nauki obsługi sprzętu medycznego, wykorzystywanego przez seniorów (badanie temperatury ciała, tętna i ciśnienia krwi, masy ciała),
- zajęcia z ratownikami medycznymi, pracownikami numeru alarmowego nr 112,
- warsztaty prowadzone przez kosmetyczki dotyczące pielęgnacji twarzy, stosowania kremów 60+ oraz makijażu, wykłady i zajęcia praktyczne z podologii dla seniorów,
- spotkania z wizażystami, warsztaty doboru stroju,
- warsztaty fryzjerskie,
- warsztaty umiejętności dobrego zachowania oraz celebrowania ich w życiu codziennym,

- zajęcia edukacyjne z technik informacyjnych przy użyciu komputera, tabletu i telefonu – uczestnicy zapoznali się z podstawami obsługi komputera, tworzyli dokumenty za pomocą edytorów tekstowych oraz korzystali z serwisów internetowych w celu szybkiego komunikowania się z rodziną i znajomymi, przeglądania interesujących wiadomości gospodarczych, politycznych, sportowych, kulinarnych, wyszukiwania informacji, poznawania nowych ludzi na forach internetowych i portalach społecznościowych, wyszukiwania filmów, dokonywania zakupów przez Internet, dokonywania przelewów, płacenia rachunków, wyszukiwania ulubionej muzyki, różnych audycji radiowych, ulubionych książek; nauka obsługi drukarki,

Zdjęcie 3: Uczestnicy Dniennego Domu Senior+ w Różanie podczas zajęć komputerowych, źródło zbiór Dniennego Domu Senior+ w Różanie

- wykłady i warsztaty na temat bezpieczeństwa w sieci internetowej,
- treningi z zakresu gospodarowania finansami, podczas których seniorzy kształtowali umiejętność gospodarowania własnym budżetem oraz racjonalnego planowania wydatków,
- naukę języków obcych: angielskiego, rosyjskiego, niemieckiego, francuskiego,
- nauka języka migowego,
- zajęcia z prawnikiem – porady indywidualne oraz spotkania grupowe (sprawy spadkowe, dziedziczenie, sporządzanie testamentu, wydziedziczenie, dożywocie, wynajem mieszkania, jak się bronić przed oszustami),
- spotkania z funkcjonariuszami Straży Pożarnej na temat bezpieczeństwa osób starszych, przyczyn pożaru, problemu zatrucia tlenkiem węgla, zagrożeń podczas

korzystania z urzędów gospodarstwa domowego, udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej i ochrony przeciwpożarowej,

- spotkania z funkcjonariuszami Policji na temat bezpieczeństwa seniorów w domu, oszustw i wyłudzeń, bezpieczeństwa na drodze (np. "Kształtowanie prawidłowych zachowań pieszych oraz kierowców seniorów w ruchu drogowym", "Bezpieczny Senior – załatwianie spraw urzędowych", „Zatrzymaj przemoc w rodzinie”, „Bezpieczny senior na drodze”),
- wykłady na temat przemocy wobec osób starszych (prowadzone przez Policję, pracowników urzędów gmin, PCPR, ośrodków pomocy społecznej),
- spotkania ze Strażą Miejską, dotyczące m.in. kart postojowych dla osób niepełnosprawnych,
- szkolenia z Rzecznikiem Praw Konsumenta,
- spotkania informacyjne z pracownikami Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego, Narodowego Funduszu Zdrowia,
- spotkania z przedstawicielami banków na temat bezpieczeństwa seniorów podczas załatwiania spraw finansowych,
- wykłady z ochrony środowiska (np. spalania odpadów i ochrony powietrza),
- spotkania z podróżnikami i historykami - wykłady o podróżach, historii miast i zabytków, geografii i przyrody, opowieści o ciekawych osobach i miejscach,
- warsztaty etnograficzne i kulturoznawcze,
- wykłady z różnych dziedzin oraz dyskusje (spotkania z dziennikarzami, ludźmi kultury, sztuki, farmaceutami, zielarzami, leśnikami, ekologami),
- edukacja regionalna – przekazywanie wartości i treści regionalnych w celu zachowania ich dla przyszłych pokoleń – tradycje, zwyczaje, obrzędy,
- spotkania z genealogiem,
- zajęcia biblioteczne – spotkania z książką, wspólne czytanie książek, ciekawych artykułów z gazet i czasopism, wspólne czytanie poezji,
- oglądanie filmów i słuchanie muzyki połączone z dyskusjami,
- oglądanie audycji edukacyjnych,
- rozwijanie talentów i zainteresowań uczestników – warsztaty: stolarskie, rękodzielnicze, florystyczne, krawieckie, haftu, dekoracyjne, zielarskie, wyrobu mydła, wytapiania świec, itp.,
- warsztaty z rękodzieła ludowego i artystycznego,
- poszerzanie wiedzy o pszczelarstwie i ziołolecznictwie,
- warsztaty muzyczne – nauka zasad śpiewania, tworzenia samodzielnego akompaniamentu rytmicznego do piosenek, tekstów piosenek, kreacja umiejętności słuchania odpowiednich utworów muzycznych i ich odbierania

w aspekcie własnej pogody ducha, kształtowania nastroju i potrzeb emocjonalnych,

- warsztaty nauki śpiewu i emisji głosu,
- warsztaty teatralne,
- warsztaty literackie,
- warsztaty ogrodnicze,
- zajęcia fotografii cyfrowej i filmowania: zajęcia obejmowały m.in. naukę obsługi cyfrowych aparatów fotograficznych i kamery, obsługi programu do obróbki zdjęć i filmów oraz warsztaty plenerowe,
- zajęcia z samoobrony,
- warsztaty kulinarne z instruktorem.

Zdjęcie 4: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Górkach Sypniewie podczas warsztatów kulinarnych, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Górkach Sypniewie

Przykłady: „Pierwsza pomoc” w ramach realizowanego przez „Fundację 4 czerwca” projektu „Mądre życie seniora” (Dzienny Dom Senior+ w Miedźnie Drewnianej), warsztaty z prezentacją „Savoir vivre” – sztuka życia” (Klub Senior+ w Ujeździe), trening umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów połączony z testem na asertywność (Klub Senior+ w Ujeździe), warsztaty z pedagogiki cyrku i animacji cyrkowej dla seniorów (Dzienny Dom Senior+ w Zgierzu), spotkanie z radcą prawnym pt. „Świadomy Senior” (Dzienny Dom Senior+ w Nakle nad Notecią), program „Kwiaty naszą pasją” (Dzienny Dom Senior+ w Świdnicy), spotkanie informacyjne z dzielnicowym oraz z pracownikiem MOPS w Zgierzu pod

hasłem „Zatrzymaj przemoc w rodzinie” (Dzienny Dom Senior+ w Zgierzu), cykliczne wykłady podróżniczki pt. „Podróże pasją życia” (Klub Senior+ w Legnicy), spotkanie z dziennikarzem radiowym, spotkanie z pracownikiem Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Pułtusku pn. „Badania profilaktyczne i szczepienia ochronne zalecane seniorom” (Dzienny Dom Senior+ w Pułtusku), spotkanie z restauratorem dzieł sztuki w ramach zajęć „Moja pasja, moje hobby” (Dzienny Dom Senior+ w Pokoju), prelekcje pt. „Profilaktyka nowotworowa – jak skutecznie zapobiegać, by nie leczyć” (Klub Senior+ w Łaskarzewie), cykl spotkań pt. „Uprzejmy łoś”, podczas których seniorzy poznawali zwyczaje zwierząt, jak i same zwierzęta oraz warsztat poświęcony nauce alfabetu Braille’a (Dzienny Dom Senior+ w Woli Karczewskiej), seminarium z zakresu ochrony środowiska pt. „EKO-LOGIKA” z cyklu „Zielona Polska”, szkolenie pn. „Mówimy po kurpiowsku” w ramach Letniej Szkoły Dialektu Kurpiowskiego organizowanej przez Związek Kurpi (Klub Senior+ w Jednoróżcu), spotkanie ze Stowarzyszeniem Kobiet z Problemami Onkologicznymi Amazonka nt. „Profilaktyka raka piersi i chorób nowotworowych (Dzienny Dom Senior+ w Brzesku), spotkanie ze stylistką modową (Klub Senior+ Gorlice Miasto), wykłady nt. „Choroby wieku podeszłego wraz z omówieniem konsekwencji starzenia się organizmu człowieka pod względem fizycznym, biologicznym i społecznym (Klub Senior+ w Kolbudach); cykl zajęć psychoedukacyjnych z różnych tematów, np. „Jak ogarnąć życie” (refleksje nad minionym rokiem), „Pokochać siebie” (potrzeby człowieka, ćwiczenie współczucia), „Jak budować relacje z innymi”, „Moja droga niedoskonałości” (słabości, pycha, pokora), zajęcia grupowe na temat życzliwości i szczęścia „O co się potykamy w drodze do drugiego człowieka” (samotność, etykiety, pułapki komunikacji), „Jak pokochać siebie?”, „Samotność” – praca twórcza (skojarzenia do słowa samotność i jak radzić sobie z samotnością), „Oblicza starości” (Dzienny Dom Senior+ w Trzebnicy); „Warsztaty Kujawskie w Inowrocławiu – od ziarenka do bochenka”, warsztaty recyklingu tworzyw sztucznych w firmie w Balczewie, warsztaty dekoracji ozdób choinkowych w firmie w Bydgoszczy (Dzienny Dom Senior+ w Żalinowie); Klub Senior+ w Gorzowie Wielkopolskim - wykład Miejskiego Rzecznika Konsumentów na temat „Praw konsumenta”, Policja „Bezpieczny Senior”, Straż Pożarna „Czujka bezpieczeństwa”, psychoterapeuta „Asertywność”, „Równowaga w życiu”, „Spokojny sen”, laborant „Profilaktyka zdrowia, badania laboratoryjne z diagnostyką”, bankowiec „Bezpieczny senior w świecie finansów”, protetyk słuchu „Badania przesiewowe słuchu”, „Zaburzenia słuchu w wieku senioralnym”, terapeuta „Profilaktyka uzależnień”, technolog żywności „Odżywianie w wieku starszym”, prawnik „Prawo rodzinne, spadki”, trener rozwoju jednostki i grupy „Treningi koncentracji i pamięci”, warsztaty fryzjerstwa z uczennicami „Nauka pielęgnacji włosów i paznokci”, muzykolog i naturoterapeuta „Nauka śpiewu i relaksu”, trener tańca „Nauka tańca”, Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej - wykłady z edukacji regionalnej, mniejszości narodowych i etnicznych; udział w turnieju wiedzy „Łamigłówka” (Dzienny Dom Senior+ w Łodzi); udział w edukacyjnych działaniach lokalnych takich jak: „Dyktando dla dorosłych” organizowanych przez Prezydenta Miasta Ostrołęki oraz warsztatach edukacyjnych w Multimedialnym Centrum Natura w Ostrołęce (Dzienny Dom Senior+ w Ostrołęce); „Widzisz- reaguj i nie przechodź obojętnie - jak pomóc osobie bezdomnej” (Dzienny Dom Senior+ w Starogardzie Gdańskim); w Dziennym Domu Senior+ w Krotoszynie w ramach zajęć komputerowych odbyły się szkolenia pn. „Moje finanse i transakcje w sieci” oraz „Działam w sieciach społecznościowych” w ramach projektu „J@ w Internecie”.

3. Kulturalno-oświatowe

Największą popularnością wśród uczestników Dziennych Domów i Klubów Senior+ cieszą się usługi kulturalno-oświatowe. W 2019 r. seniorzy mieli możliwość skorzystania z oferty kulturalno-oświatowej, takiej jak:

- biblioterapia - czytanie książek, czasopism, wieczorki poetyckie, wymiana książek, układanie opowiadań,
- wycieczki do muzeów,
- wycieczki krajoznawcze, wycieczki do miejsc kultu religijnego,
- wyjazdy na przeglądy artystyczne zespołów folklorystycznych,
- wyjazdy do kina, filharmonii, opery, operetki, teatru, na koncerty i kabaret,
- warsztaty aktorskie, tańca i muzyki, a następnie występy na lokalnych imprezach,
- udział w akcjach, takich jak „Narodowe Czytanie 2019”,
- udział w wystawach, wernisażach,
- udział w gminnych wydarzeniach kulturalnych.

Zdjęcie 5: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Woli Karczewskiej podczas "Narodowego Czytania", źródło zbiór Dziennego Domu Senior+ w Woli Karczewskiej

Przykłady: występy zespołu „Superbabki” z okazji uroczystości gminnych (Dzienny Dom Senior+ w Czerwieńsku); występ zespołu wokalnego „Śpiewająca pięciolinia” na Święcie Ulicy (Dzienny Dom Senior+ w Krotoszynie); wycieczka do Poznania do Muzeum Bambrów i Muzeum Etnograficznego (Klub Senior+ w Rokietnicy); wyjazd na spektakł do Bałtyckiego Teatru Dramatycznego w Koszalinie, zwiedzanie fabryki bombek w Koszalinie, udział w festiwalu filmowym "Integracja Ty i Ja" (Dzienny Dom Senior+ w Gminie Będzino); wystawienie sztuki pt. "Pielgrzym Zniewolonego Wieku - opowieść prawdziwa o Gustawie Herlingu Grudzińskim" (Klub Senior+ w Busku Zdroju); praca nad scenariuszem oraz choreografią do kabaretu

"Sanatorium przywracania wiary w zdrowie", oglądanie wystawy w Bibliotece Uniwersyteckiej "Współczesna tkanina artystyczna na Warmii" (Dzienny Dom Senior+ w Olsztynie przy ul. Siewnej); wyjście do teatru, do kina, udział w koncercie olsztyńskiego hejnalisty Daniela Rupińskiego oraz wystawie „Miasto, którego już nie ma. Olsztyn lat 70 tych”, występ na XXV Spotkaniach Artystycznych Olsztyńskich Ośrodków Wsparcia (Dzienny Dom Senior+ LAURENTIUS w Olsztynie); wycieczki do Warszawy, Biskupina, wyjazd na wiosenny spacer (Park Krajobrazowy Wzgórz Dylewskich, Pałac w Mortągach), do Teatru Muzycznego w Gdyni, wycieczka Szlakiem zabytków Gminy Lubawa (Klub Senior+ w Lubawie); wyjazd do w Tarnowie, obejrzenie występów w trakcie VIII Przeglądu Twórczości Teatralnej Osób Niepełnosprawnych zorganizowanym przez ŚDS w Łysej Górze, wizyta w Muzeum Narodowym w Krakowie (Dzienny Dom Senior+ w Brzesku); udział w „Narodowym Czytaniu 2019 – Nowele polskie” (Klub Senior+ w Siennicy); wyjazd do Korycin, organizacja „Dnia rodziny”, „Gminnego Dnia Seniora” oraz wystawienie sztuki pn. „Kluczyk” (Klub Senior+ w Pilawie); zwiedzanie Zamku Kliczków, wyjazd do Jawora na koncert Teresy Werner, wyjazdy do Bolesławca na kabaret Młodych Panów, na koncert „10 Tenorów” oraz na spektakl, udział seniorów w Wigilii Czterech Kultur oraz w Przeglądzie Piosenek Folklorystycznych (Klub Senior+ w Gromadce); udział w II Przeglądzie Artystycznym Ruchu Seniorów w MDK oraz w IX Dniu Godności Osób Niepełnosprawnych w Opocznie; wycieczka do Warszawy, Łodzi, Zakopanego, Piotrkowa Trybunalskiego i do Częstochowy na Jasną Górę, występ na Festynie Rodzinnym „Noc Świętojańska” oraz Dożynkach Gminnych w Paradyżu, udział w „Narodowym Czytaniu 2019”, pobyt w Stajni Artystycznej w Marcinkowie połączony z organizacją warsztatu kulturalno – poetyckiego (Dzienny Dom Senior+ w Przyłęku); wycieczka do Energetycznego Centrum Nauki w Kielcach z udziałem w warsztatach organizowanych w laboratorium „Generator mocy” (Dzienny Dom Senior+ w Tuszynie); zespół „WIGORZANKI” wystąpił z własnym repertuarem z okazji Dnia Kobiet w Klubie 502 w Widzewskich Domach Kultury, a także wziął udział w XIV Festiwalu Domów Pomocy Społecznej i Domów Dziennego Pobytu w Teatrze Nowym w Łodzi, gdzie zdobył wyróżnienie za piosenki, oraz wyróżnienie w konkursie fotograficznym (Dzienny Dom Senior+ w Łodzi).

4. Aktywności ruchowej lub kinezyterapii

Zajęcia aktywności ruchowej dla seniorów to przede wszystkim poprawa i utrzymanie poziomu sprawności i wydolności organizmu, zapobieganie chorobom cywilizacyjnym (takim jak otyłość i choroby układu krążenia), usprawnianie indywidualnych dysfunkcji ruchowych, nauka nowych i doskonalenie znanych ćwiczeń, zapobieganie skutkom unieruchomienia i bezruchu (przykurcze, sztywność). W zakresie pobudzania aktywności ruchowej oraz pracy nad poprawą samodzielności i sprawności fizycznej, prowadzone były takie zajęcia, jak:

- gimnastyka ogólnousprawniająca – indywidualna i grupowa,
- fizjoterapia indywidualna i grupowa,
- ćwiczenia na przyrządach w gabinecie kinezyterapii,
- joga dla seniorów, Aerobic, Pilates, Callanetics, Zumba,
- ćwiczenia oddechowe i relaksujące, starochińska gimnastyka zdrowotna,
- ćwiczenia na bieżni i rowerach stacjonarnych, na Orbitreku, z użyciem taśm Thera Band, lasek gimnastycznych, czy piłki,
- ćwiczenia oporowe z hantlami,

- choreoterapia (terapia poprzez taniec),
- zajęcia na basenie (ćwiczenia w wodzie, nauka pływania),
- tenis stołowy, tenis ziemny,
- zajęcia z chustą animacyjną Klanza,
- silwoterapia – spacer, nordic walking z instruktorem,
- masaże, krioterapia.

Zdjęcie 6: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Sędku podczas zajęć na basenie, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Sędku k. Łagowa

Przykłady: *ćwiczenia na przyrządach: step, wioślarz, rowerek, duża piłka rehabilitacyjna, ćwiczenia rozciągające różne partie mięśni w różnym zasięgu ruchu, ćwiczenia oddechowe, ćwiczenia relaksacyjne przy muzyce, ćwiczenia chińskiej gimnastyki ludowej Tai Chi Yang (Dzienny Dom Senior+ w Jednorozcu); wyjścia na basen z fizjoterapeutą (jacuzzi, bicz wodne, hydromasaż), masaż klasyczny całego kręgosłupa lub kręgosłupa szyjnego wykonywany przez fizjoterapeutę (Dzienny Dom Senior+ w Brzesku); program „W zdrowym ciele, zdrowy duch” zachęca seniorów do szeroko pojętej aktywności ruchowej zaczynając od rehabilitacji poprzez codzienną gimnastykę ogólnorozwojową z piłkami i kijkami, tańce integracyjne, wieczorki taneczne, imprezy o charakterze sportowym, spacer nordic walking, ćwiczenia na stepie, gra w tenisa stołowego (Dzienny Dom Senior+ w Świdnicy); Aktywny Senior w wodzie (okres letni) – ćwiczenia ogólnorozwojowe, oddechowe, rozciągające ukierunkowane na wzmocnienie i usprawnienie poszczególnych grup mięśniowych (Klub Senior+ w Gromadce; warsztaty taneczno-ruchowe (Klub Senior+ w Rzeczycy).*

5. Sportowo-rekreacyjne

Zajęcia sportowo-rekreacyjne są jedną najpopularniejszych form spędzania czasu przez Seniorów. Wśród nich należy wymienić:

- rajdy rowerowe i wycieczki,
- piesze wędrówki, spacery z kijkami nordic-walking,
- spotkania integracyjne, takie jak: zabawy taneczne, majówki, Andrzejki, biesiady, pikniki na świeżym powietrzu, grille, ogniska, grzybobrania, festyny, spotkania urodzinowe,
- zmagania sportowe – seniory,
- turnieje brydżowe i szachowe.
- towarzyskie gry świetlicowe,
- grę w boules, rzutki, dart, tenis stołowy, badminton, kręgle, bilard, piłkę nożną, siatkówkę, grę w piłkarzyki, puzzle, gry karciane, szachy, warcaby, bingo,
- pływanie na rowerach wodnych,
- jodoterapię w grocie solnej lub tężni,
- naukę gry w golfa.

Zdjęcie 7: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Sawinie podczas wycieczki rowerowej, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Sawinie

Przykłady: Dzień Świętojański na Jeziorze Wolsztyńskim, piknik "Dbać o zdrowie ważna sprawa, więc korzystaj z tego prawa" (Dzienny Dom Senior+ w Wolsztynie); udział w zabawie terenowej pt.: „Hubertus” oraz zajęcia z hipoterapii biernej podczas pobytu w Ośrodku Rehabilitacyjno Wypoczynkowym w Jedliczach; uczestnictwo w dyskotecie plenerowej zorganizowanej przez Środowiskowy Dom Samopomocy w Radomsku (Klub Senior+ w Radomsku); udział w „Biegach Niepodległościowych” (Dzienny Dom „Senior+” „PRZYSTAŃ” w Sawinie); drużyna sportowa "WIGOR ZAMOŚĆ" reprezentowała ośrodek w wydarzeniach

sportowych, plasując się na czołowych miejscach, zarówno w klasyfikacji indywidualnej jak również drużynowej, tj. zawody Nordic Walking Zamość, "Bieg Tropem Wilczym – Pamięci Żołnierzy Wyklętych", IV Ogólnopolski "Bieg Wokół Twierdzy Zamość", udział w „Festiwalu sportowo-rekreacyjnym Senior z pasją” – Siedliska-Tomaszów Lubelski-Sitno-Biszczka-Józefów, II Edycja Rajdu Rowerowego "Rodzina, Rower, Radość Zamość 2019" (Dzienny Dom Senior+ w Zamościu); udział w I Turnieju Integracyjnym w Żalinowie, Spartakiadzie Osób Niepełnosprawnych w Inowrocławiu (Dzienny Dom Senior+ w Żalinowie); zajęcia na basenie, udział w Dniu Aktywności Seniora organizowanym na stadionie, wyjazd do arboretum do Bolestraszczyk, na Kalwarię Paclawską, wycieczki do Truskawca i Lwowa (Dzienny Dom Senior+ w Pruchniku); udział w Gminnym Turnieju Boules, w II Gminnych Senioraliach w Zabierzowie, przygotowanie Turnieju "Senior kocha Polskę" z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych (Klub Senior+ w Zabierzowie); edukacja z żeglarstwa na przystani (Klub Senior+ w Kolbudach); rejs statkiem po Jeziorze Drawskim, udział w VI Mistrzostwach Powiatu Osób Niepełnosprawnych w Marszu Nordic Walking (Klub Senior+ w Czaplunku); udział w 2 zawodach bowlingowych Klub Senior+ w Dobrzycy); udział w grze miejskiej organizowanej przez ZUS „Zdrowo, aktywnie i bezpiecznie" (Dzienny Dom Senior+ w Ostrowie Wielkopolskim); udział w X Polsko–Niemieckim Sulęcińskim Rajdzie Nordic Walking (Dzienny Dom Senior+ w Sulęcinie).

6. Aktywizujące społecznie (w tym wolontariat międzypokoleniowy)

Tak jak w latach ubiegłych, uczestnicy Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ w 2019 r. brali udział w wielu akcjach charytatywnych, realizowali się jako wolontariusze, poświęcali czas dzieciom, a także pomagali potrzebującym.

Zdjęcie 8: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Łapach, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Łapach

Do najczęstszych form aktywizujących społecznie należały:

- spotkania międzypokoleniowe z przedszkolakami, uczniami szkół podstawowych, gimnazjów, szkół średnich oraz z dziećmi i młodzieżą z gminnych ośrodków wsparcia, podczas których seniorzy czytali dzieciom bajki, wystawiali dla nich teatrzyki, występowali z koncertami, organizowali dzieciom czas wolny podczas ferii, a także warsztaty tematyczne, zajęcia plastyczne i warsztaty kulinarne,
- organizacja paczek świątecznych dla dzieci ze szkół i przedszkoli, ośrodków oraz przebywających w szpitalach i hospicjach,
- współorganizacja regionalnych imprez,
- czynny udział w wydarzeniach, imprezach, uroczystościach i spotkaniach okolicznościowych,
- udział w przedstawieniach organizowanych przez dzieci dla seniorów,
- współpraca pomiędzy uczestnikami Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ z całej Polski, a uczestnikami Uniwersytetów Trzeciego Wieku, organizacjami i instytucjami o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym, uczestnikami środowiskowych domów samopomocy, domów pomocy społecznej, domów dziennego pobytu, itp.,
- udzielanie wsparcia osobom potrzebującym – odwiedzanie samotnych osób w domach, a także w domach pomocy społecznej
- banki czasu.

Zdjęcie 9: Spotkanie międzypokoleniowe w Dziennym Domu Senior+ w Łomży, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Łomży

Przykłady: czytanie bajek w Przedszkolu Słoneczna Ósemka w ramach cyklu „Poczytaj mi Babciu, Dziadku” (Klub Senior+ w Ełku); gry i zabawy stolikowe z dziećmi ze Świetlicy Środowiskowo-Terapeutycznej „Świetlik” (Dzienny Dom Senior+ w Brzezinach); obchody

Europejskiego Dnia Sąsiada (spotkanie z członkami klubów seniora z terenu powiatu), udział w III Obornickim Weekendzie Seniora (Klub Senior+ w Kołobrzegu); zabawa ostatkowa z Domem Dziennego Pobytu w Niemojowicach, wspólne kolędowanie z młodzieżą z Gimnazjum w Białaczowie, warsztaty wielkanocne z uczniami ze szkół z terenu Gminy Białaczów, wizyta uczennic z ZSZ w Żarnowie (wykonanie fryzur seniorkom), Narodowe Czytanie w SP w Miedznej Drewnianej oraz Gminnej Bibliotece Publicznej w Białaczowie, głośne czytanie dla klas 0-III w SP w Białaczowie, udział w Powiatowych Dniach Godności Osób Niepełnosprawnych w Opocznie, Imprezie integracyjnej w Przyłęku, IV Spotkaniu Seniorów w Warszawie, Wojewódzkich Dniach Seniora w Piotrkowie Tryb., podsumowaniu projektu „Mądre życie Seniora”, warsztaty z dziećmi ze Szkoły Podstawowej w Miedznej Drewnianej w ramach projektu „Tańczę, śpiewam i rymuję folklor ziemi swej promuję”, uczestnictwo w akcji „Nocy bibliotek” – przeprowadzenie warsztatów recyklingu, (Dzienny Dom Senior+ w Miedznej Drewnianej); prezentacja twórczości na imprezach plenerowych na rzecz osób niepełnosprawnych: „Albertiana”, „Sami o sobie”; spotkania integracyjne z DPS w Zgierzu, Klubem Seniora „Radosna Przystań”, Dziennym Domem Pobytu w Aleksandrowie Łódzkim, Klubem Seniora działającym przy parafii w Zgierzu, Polskim Związkiem Niewidomych Kołem terenowym w Zgierzu, WTZ w Zgierzu, udział w przedstawieniu teatralnym w Teatrze Powszechnym wspólnie z młodzieżą z łódzkich szkół, spotkania przy piątkowych „śniadankach wigorowych”, wspólne śpiewanie hymnu z przedszkolakami podczas uroczystości w Miejskim Przedszkolu nr 13 w Zgierzu (Dzienny Dom Senior+ w Zgierzu); wycieczki z młodzieżą skupiającą się przy bibliotekach z terenu gminy, udział w X Sejmiku Kobiet Powiatu Białskiego (Klub Senior+ w Sławatyczach); wyjazd do Dziennego Domu Senior+ w Chełmie na biesiadę „Senior też juniorem był!”, warsztaty z dziećmi z Przedszkola Samorządowego w Sawinie, wystawa prac podczas III Jarmarku Sawińskiego; „wspólne biesiadowanie pod chmurką” razem z seniorami z terenu powiatu chełmskiego; pomoc w organizacji „Gminnych Dożynek” - wystawa prac, wyjazd integracyjny do Mieszkań Wieloprofilowych Chronionych na wspólne warsztaty z artystycznego składania serwetek i wspólne śpiewanie, zorganizowanie „Andrzejek” w GOK w Sawinie z udziałem innych ośrodków pomocowych z terenu gminy (WTZ, ŚDS) jak i seniorami z powiatu chełmskiego (Dzienny Dom „Senior+” „PRZYSTAŃ” w Sawinie); udział w akcji „Zakrętkożerca”, organizowanie kiermaszy świątecznych i zbiórek na rzecz hospicjum im. Małego Księcia, zajęcia plastyczne z dziećmi z Przedszkola Samorządowego w Chodlu (Klub Senior+ w Borkach); udział w „Paradzie ulicami Miasta”, występ grupy artystycznej „Scena Marzeń” z okazji Dnia Seniora, zorganizowanie dla dzieci ze Świetlicy Socjoterapeutycznej im. Kubusia Puchatka uroczyste obchody Dnia Dziecka (Rejs statkiem po Wiśle, wspólne ognisko i zabawy na świeżym powietrzu), wspólne kolędowanie z dziećmi z przedszkoli i szkół podstawowych, świetlic, udział w cyklicznej imprezie pn. „Muzyka łączy pokolenia”, „Poczytaj mi Babciu, poczytaj mi Dziadku”, wspólne ubieranie choinki z dziećmi ze Szkoły Podstawowej Nr 1 w Dworku Prezydenta oraz z dziećmi ze Świetlicy Socjoterapeutycznej (Klub Senior+ „Niezapominajka w Ciechocinku); spotkania z młodzieżą ze Szkół Podstawowych nr 1 i nr 3, Zespołu Szkół Policealnych i Agrotechnicznych w Tucholi, współpraca z Chojnickim Domem Kultury podczas realizacji projektu „Rękodzieło u nas żyje, dziadek plecie, babcia szyje” (Dzienny Dom Pobytu Senior+ w Tucholi); spotkania z uczestnikami ŚDS Caritas dla osób z chorobami psychicznymi, obchody Święta Niepodległości w DDPS w Jeleniej Górze, warsztaty świąteczne w Ośrodku Rehabilitacyjno – Edukacyjno - Wychowawczym Architekton w Jeleniej Górze z dziećmi niepełnosprawnymi (Dzienny Dom Senior+ w Jeleniej Górze); warsztaty plastyczne z dziećmi ze świetlicy środowiskowej, inscenizacja przedstawienia dla przedszkola i dla dzieci z niepełnosprawnościami, międzypokoleniowe warsztaty bębniarskie, bal integracyjny ze Stowarzyszeniem Rodzin i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych Intelktualnie „Jesteśmy”, bal abstynencki ze Stowarzyszeniem Krokus-Wiązowna, działania integracyjne z uczestnikami Dziennego Domu

pobytu działającego przy Ognisku Wychowawczym im. Kazimierza Lisieckiego "Dziadka", udział w akcji zorganizowanej przez Hospicjum Dziecięce Promyczek („Piernikowanie Świąteczne Pomaganie akcja na rzecz Promyczka”), zbiórka słodyczy i kawy na rzecz mieszkańców Zakładu Opiekuńczo Leczniczego, przygotowanie mini kampanii społecznej pn. „Pokolenia dla autyzmu” z okazji światowego dnia wiedzy o autyzmie, udział w Światowym Dniu Zdrowia Psychicznego zorganizowanym przez Środowiskowy Dom Samopomocy (Klub Senior+ w Woli Karczewskiej); uczestnictwo w festynie organizowanym dla dzieci z niepełnosprawnościami na stadionie Skalnika w Kamionce Małej, udział w projekcie „Dzień Dobry”, którego celem były działania na rzecz Domu Opieki Samarytanin w Kamionce Wielkiej, udział w corocznych obchodach „Lata w dolinie Kamionki” (Klub Senior+ w Kamionce Wielkiej).

7. Terapia zajęciowa

W 2019 r. uczestnicy Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ rozwijali swoje zainteresowania podczas takich zajęć, jak:

- zdobnictwo i dekoratorstwo (ikebana – układanie kompozycji z suszonych i żywych kwiatów, roślin, owoców oraz darów natury, np. kory drzewa, szyszek, mchu, muszli, drewna, piór, itp., wykonywanie zapachowych elementów dekoracyjnych z ziołami i lawendą, wykonywanie kartek, bilecików i zaproszeń, świątecznych ozdób, stroików i wianków, ozdabianie jajek wielkanocnych różnymi technikami),

Zdjęcie 10: Dekoracje świąteczne wykonane przez uczestników Dziennego Domu Senior+ w Sędku, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Sędku k. Łagowa

- arteterapia – malarstwo (malowanie na płótnie, tkaninie, kartonie, szkłe i drewnie), rysunek (rysowanie kredkami ołówkowymi, świecowymi, pastelami, ołówkiem, kredą, węglem), grafika, pisanie ikon, collage (wycinanie, wyklejanie, wydzieranie z papieru i tworzenie pracy łączonej różnymi technikami plastycznymi), decoupage, scrapbooking, tworzenie kwiatów z krepiny, bibuły

i serwetek, tworzenie biżuterii z tkanin, koralików, sznurka i metodą sutaszu, tworzenie obrazów z nici, makrama, filcowanie, tkanie obrazów na krośnie,

- fotografia,

Zdjęcie 11: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Górkach Sypniewie podczas układania palm wielkanocnych, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Górkach Sypniewie

- papieroplastyka (origami, kusudama, papierowa wiklina, quilling),
- rzeźba (masy plastyczne – masa solna, glina, modelina, plastelina, masa papierowa),
- warsztaty ceramiczne, garncarstwo,
- zajęcia florystyczne – układanie kompozycji z kwiatów ciętych, suszonych, jak również tworzenia kompozycji mieszanych, poznawanie zasad obowiązujących przy komponowaniu bukietów oraz dekoracji z wykorzystaniem materiału florystycznego,
- muzykoterapia – ćwiczenia oddechowe, ćwiczenia aparatu mowy i głosi, ćwiczenia rytmiczne i tonalne, wspólne śpiewanie, nauka gry na instrumentach,
- ergoterapia – drobne prace stolarskie, renowacja mebli, wikliniarstwo, krawiectwo, dziewiarstwo, hafciarstwo, szydełkowanie (w tym amigurumi), wyrób mydeł i świec,
- kulinoterapia (np. pieczenie chleba, pierników, ciasteczek, pączków, faworków, robienie pierogów, sałatek, koktajli itp.),
- carving (rzeźbienie w owocach i warzywach),

- teatroterapia i poezjoterapia - małe formy teatralne, nauka tekstów wierszy, skeczy, monologów,

Zdjęcie 12: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Zgierzu, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Zgierzu

- hortikuloterapia (terapia ogrodnicza) – uprawianie i pielęgnacja roślin domowych, uprawa ogródka kwiatowego i warzywnego,

Zdjęcie 13: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Miedznej Drewnianej podczas występu, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Miedznej Drewnianej

- sztuki użytkowe (witraż – na okna, drzwi, butelki),

- ludoterapia (terapia przez zabawę) – gry planszowe i karciane,
- dogoterapia, felinoterapia, opieka nad akwariem,
- szycie lalek typu Goha, szycie pacynek,
- prowadzenie kroniki domu/klubu.

8. Inne usługi

Oprócz podstawowego zakresu usług, zawartego w programie, Dzielne Domy Senior+ i Kluby Senior+ oferowały:

- trening umiejętności spędzania czasu wolnego,
- treningi funkcjonowania w życiu codziennym,
- spotkania z duchownymi,
- wykłady z etyki.

IX. Podsumowanie i rekomendacje

Program wieloletni „Senior+” na lata 2015–2020” realizuje politykę społeczną wobec osób starszych. Jego celem jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym, poprzez rozbudowę infrastruktury ośrodków wsparcia. W ramach edycji 2019 programu, powstało 280 nowych ośrodków wsparcia „Senior+”, a 442 (z 771) już istniejących skorzystało ze wsparcia na bieżące funkcjonowanie. Liczba uczestników Dzielnych Domów Senior+ i Klubów Senior+, do końca 2019 r. wyniosła ponad 19 000 osób.

Zarówno ze sprawozdań wojewodów, jak i z *Badania ewaluacyjnego z realizacji programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020. Edycje 2016-2019*, przeprowadzonego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w pierwszym półroczu 2020 r. wynika, że ośrodki wsparcia „Senior+” realizują cele, dla których zostały utworzone.

Z powołanych dokumentów wynika, że oferta usług, dostępna w ośrodkach wsparcia „Senior+”, wpisuje się w potrzeby i oczekiwania seniorów. Działania realizowane w ramach Programu są pozytywnie odbierane nie tylko przez samych seniorów, ale przez całą lokalną społeczność. Gdyby nie oferta ośrodków wsparcia „Senior+”, wielu seniorów nie byłoby stać na uczestnictwo w zajęciach.

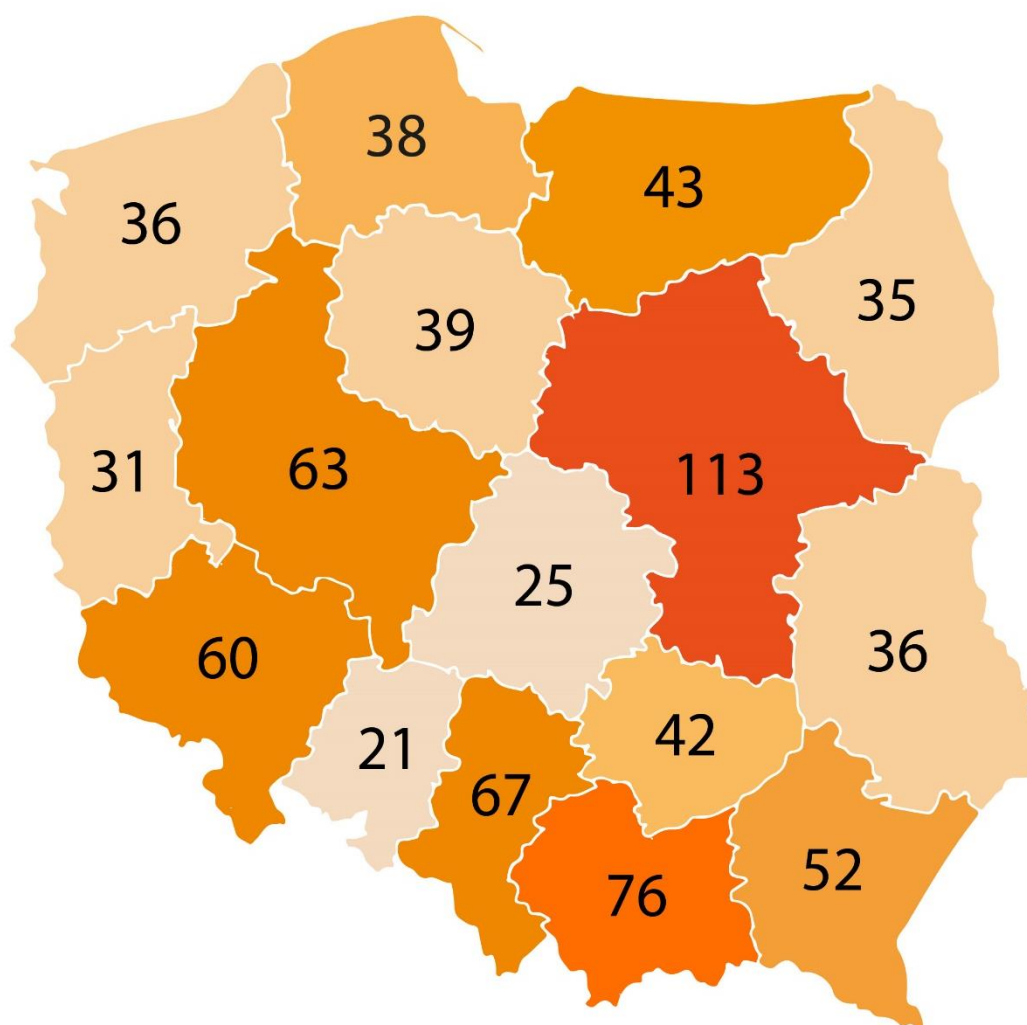
Wśród seniorów szczególnie dużym zainteresowaniem cieszą się usługi kulturalno-oświatowe i sportowo-rekreacyjne. Rośnie także zainteresowanie wolontariatem i działaniami międzypokoleniowymi. Seniorzy coraz częściej integrują się z młodzieżą szkolną, w wielu ośrodkach organizowane są wspólne zajęcia lub międzypokoleniowe wyjazdy.

Uczestnictwo w zajęciach sprawia, że wiele starszych osób odzyskuje pewność siebie i staje się bardziej samodzielna. Dostęp do zajęć rozwijających intelektualnie powoduje, że poprawia się kondycja umysłowa osób starszych. Wspólne uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych i rekreacyjnych, wyjazdy integracyjne, a także uczestnictwo w różnego typu warsztatach, wpływa bardzo korzystnie na poczucie przynależności do grupy, a co za tym idzie zmniejsza poczucie osamotnienia. Uczestnicy zajęć z czasem stają się bardziej samodzielnymi, a możliwość decydowania o kształcie dostępnej oferty buduje w nich poczucie sprawczości.

Wyniki badania ewaluacyjnego wskazują również na potrzebę kontynuacji Programu. Z uwagi na obecną i prognozowaną sytuację demograficzną kraju, zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze i aktywizacyjne dla seniorów będzie rosnąć. Konieczne są zatem dalsze działania, które pozwolą na wsparcie samorządów w rozwoju na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+”, a także zapewnią środki finansowe na dalsze ich funkcjonowanie. Jest to szczególnie ważne w sytuacji, gdy większość samorządów badanych podczas ewaluacji Programu zadeklarowała, że nie jest przygotowana do finansowania – ze środków własnych – działania Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ w dłuższym okresie.

Biorąc pod uwagę powyższe, rekomenduje się kontynuację programu po 2020 r.

Mapa 1: Liczba ośrodków wsparcia „Senior+” utworzonych w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020 i funkcjonujących w Polsce do końca 2019 r., w podziale na województwa

X. Spis wykresów

Wykres 1: Budżet programu wieloletniego "Senior+" na lata 2015-2020, edycja 2019	7
Wykres 2: Podział dotacji na województwa w ramach modułu 1 otwartego konkursu ofert w programie wieloletnim „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2019	11
Wykres 3: Podział dotacji na województwa w ramach modułu 2 otwartego konkursu ofert w programie wieloletnim „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2019	14
Wykres 4: Liczba seniorów korzystających z usług Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ w 2019 r. oraz liczba miejsc oferowanych przez Dienne Domy i Kluby „Senior+”, w podziale na województwa	16
Wykres 5: Poziom wykorzystania środków programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020 w edycji 2019 (wykonanie planu po zmianach).....	22

XI. Spis tabel

Tabela 1: Liczba Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ oraz liczba miejsc w ośrodkach, dofinansowanych w ramach modułu 1 otwartego konkursu ofert w programie wieloletnim „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2019, w podziale na województwa	10
Tabela 2: Liczba Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+, które otrzymały dofinansowanie w ramach modułu 2 otwartego konkursu ofert w programie wieloletnim „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2019 wraz z liczbą miejsc, w podziale na województwa	13
Tabela 3: Wykaz Dziennych Domów Senior+, w których zostały przeprowadzone wizyty monitoringowe w 2019 r.	18
Tabela 4: Liczba zrealizowanych zadań w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2019 – w podziale na województwa	21

XII. Spis zdjęć

Zdjęcie 1: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Łapach, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Łapach.....	4
Zdjęcie 2: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Gostyniu (woj. wielkopolskie), źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Gostyniu	5
Zdjęcie 3: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Różanie podczas zajęć komputerowych, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Różanie.....	25
Zdjęcie 4: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Górkach Sypniewie podczas warsztatów kulinarnych, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Górkach Sypniewie.....	27
Zdjęcie 5: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Woli Karczewskiej podczas "Narodowego Czytania", źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Woli Karczewskiej	29
Zdjęcie 6: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Sędku podczas zajęć na basenie, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Sędku k. Łągowa	31
Zdjęcie 7: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Sawinie podczas wycieczki rowerowej, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Sawinie.....	32
Zdjęcie 8: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Łapach, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Łapach.....	33
Zdjęcie 9: Spotkanie międzypokoleniowe w Dziennym Domu Senior+ w Łomży, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Łomży	34
Zdjęcie 10: Dekoracje świąteczne wykonane przez uczestników Dziennego Domu Senior+ w Sędku, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Sędku k. Łągowa.....	36
Zdjęcie 11: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Górkach Sypniewie podczas układania palm wielkanocnych, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Górkach Sypniewie	37
Zdjęcie 12: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Zgierzu, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Zgierzu..	38
Zdjęcie 13: Uczestnicy Dziennego Domu Senior+ w Miedznej Drewnianej podczas występu, źródło zbiorów Dziennego Domu Senior+ w Miedznej Drewnianej.....	38

XIII. Spis map

Mapa 1: Liczba ośrodków wsparcia „Senior+” utworzonych w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020 i funkcjonujących w Polsce do końca 2019 r., w podziale na województwa	40

XIV. Spis załączników

Załącznik nr 1: Wykaz jednostek samorządu terytorialnego, które otrzymały dofinansowanie w 2019 r. na utworzenia i wyposażenie Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ w ramach modułu 1 Programu.

Załącznik nr 2: Wykaz jednostek samorządu terytorialnego, które otrzymały dofinansowanie w 2019 r. na zapewnienie funkcjonowania już istniejących Dziennych Domów Senior+ i Klubów Senior+ w ramach modułu 2 Programu.